DE DOLORE SIMONIS PORTII NEAPOLITANI LIBER.

FLORENTIAE
Apud Laurentium Torrentinum
M D LI.

SIMON PORTIVS VIDO VIDIO PHILOSOPHO AC MEDICO INSIGNI

S. D.

TRACTATIONEM de Dolore à nobis tibi promissam & sæpe deliberatã, proximis diebus, cùm ab illis philosophiæ nodis publicè explicandis uacaremus, absolumus, & tibi mittimus. Eam ut sanè gratam fore omnibus arbitramur, qui Medicinam cum Physicis præceptis coniungũt: ita tibi gratissimam, qui & nostra legere auidè soles; & medicinam ita tractas, ut à philosophia rationes, non secus, quàm à sensu experimenta petas. Qua in re, non potui non probare semper iudicium tuum; in eoq́ue non modo, ut tu ipse persistas, sed etiam, ut auditores tuos instruas (quemadmodum antea fecisti) te hortor atque obtestor. docent enim philosophi uiam; non solùm ad animi: sed ad corporis etiam affectus dignoscendos, sanandosq́ue necessariam. quod uel nostro hoc opusculo intelliges: ubi, cùm dolorem definiemus, uel eiusdem, aut causas, aut generationem explicabimus; quàm longos ambages, quot ineptias attulerit Junioribus ignoratio Philosophiæ, apertissimè demonstrabitur.

Vale.

DE DOLORE, SIMONIS PORTII NEAPOLITANI LIBER.

Quid nomine Doloris intelligatur, & quomodo eum Græci exprimant. Cap. I.

CVM Institutum nobis sit de Dolore tractare; operæpretium est, quid sit dolor, & à quibus caussis oriatur, explicemus: Si antea quibus vocabulis, tum à Græcis, tum à Latinis nominetur tradiderimus. Græci, in fingendis nominibus felicissimi, dolori varia nomina posuerunt, λύπην, πόνον, ἀλγηδόνα, ἀνίαν, ὀδύνην: & κόπον etiam ipsum aliquando appellarunt. quod, & Hippocratem, & Platonem fecisse testatur Galenus primo de Sympt. caussis, & septimo de Placitis Hipp. & Plat. Latini, non solùm dolorem, & molestiam, sed interdum quoque laborem nominarunt. Contra quos Cicero æstuat, docens diuersum esse laborem à dolore: idem tamen translatione vsus, laboris vocabulo dolorem aliquando significauit. Sed hæc Grammaticis relinquantur, & concludamus prædicta nomina non modò à Latinis, verùm etiam à Græcis variè vsurpari. Aristoteles tamen frequentius corporis dolorem πόνον dicere consueuit. Vnde in opere de Generatione animaliũ

eum dolorem, quem mulieres in pariendo experiuntur, πόνον appellat. in Problem at. quoque dolorem capitis, πόνον nũcupauit. Licet ſexto Topicorũ, dolorẽ corporis definiens, vſus ſit nomine ἀλγηδόνος: & ſeptima ſectione Problematum mente dolẽtes, συναλγοῦντας διανοίᾳ dixerit. fortaſſe, quòd apud antiquos poëtas, ἀλγηδὼν pro dolore corporis magis, quàm animi vſurparetur; hæc vti inuicem diſtingueret, addidit mente. Sed cùm dolor affectus communis ſit animi, & corporis: nos, in noſtra hac diſputatione, de corporis dolore verba facere inſtituimus. De animi autem ægritudine & dolore pertractare munus eſt philoſophi moralis. quamuis de hac animi moleſtia Galenus libro de Curãdis animi morbis perbellè diſſeruerit: eiusque doloris præcipuam cauſam inſatiabilitatem eſſe docuerit, quæ ita nos torquet, & rationem ſubiicit, vt omne vitæ ſpatiũ cum moleſtia tranſigamus. De eo itaque dolore, qui læſo aliquo ſenſus inſtrumento, nos afficit, agere decreuimus: qui etſi poſsit omnibus ſenſuum inſtrumentis accidere, maximè tamen tactu hic acerbus ſenſus percipitur. quare in cæteris ſenſibus ea quæ male afficiunt, moleſtias potius quàm dolores nominarem, vt paulò inferius quoque adnotabimus. At quoniam de dolore tactus, luculenter Galenus diſſeruit, Platonem atque Hippocratem ſequutus, operæpretium erit illius ſententiam, & communes locos, in quibus de dolore ſuam opinionem explicauit, afferre. proſpicereque an ſimul conſonent, vel inter ſe diſsideant, vt cenſent, qui gratis ipſum reprehendere conſueuerunt. Primo igitur Galenum audiamus, qui longè minus à veritate diſſentit, quàm cæteri, qui eum ſequuti ſunt.

Quæ fuerit de dolore Galeni ſententia. Cap. II.

GAlenus,cui in Medicina primas dederunt, in enarratione Hippocratis de Ratione victus in morbis acutis; & in primo de Element. Iuxta ſententiam Hippocratis, quædam de dolore habet, ex quibus, ea, quæ ad doloris definitionem explicãdam maximè conducunt, colligimus. primum illud eſt, quòd nihil dolore afficitur,quin prius ſit paſsionibus obnoxium. nihil enim dolere poteſt, niſi corpus,vt Græci dicunt παθητικόν hoc eſt paſsibile,vt probè Hippocrates libro de Natura human. ſcriptũ reliquit. Quare, ſi ex atomis corpora conſtarent(quoniam, & minima ſunt, & impaſsibilia) neque corpus ex iis coagmentatum paſsibile eſſet, nec vtique doleret. Alterum eſt, vt id, quod dolet, non ſit caloris expers, et ſenſus; cuiuſmodi ſunt cartilagines, oſſa, & ligamenta. Huic accedit, vt confertim, & totus ſimul, quod Græci dicunt ἀθρόως ſenſus fiat. Poſtremò, vt ſit ſymptoma. At affectio præter naturam, violenta, & à ſenſu aliena. hac enim particula, dolor à voluptate diſtinguitur; cùm & ipſa conformetur ſenſui: licet in alia voluptas cum dolore conueniat, quòd ambo confertim fiant. Hinc explicatur nodus, cur, cùm generatur qualitas aliqua membro conformis,& illi naturalis, etiam dolemus, ſi ſubitò generetur? Quanuis enim qualitas genita, membro illi ſit naturalis: modus tamen, quo gignitur, cum ſubitus ſit, eſt illi præter naturam. quoniam Natura ſubitas mutationes, ab vno extremo in aliud,non facilè ſuſtinet, & ob id dolet. Hoc quidem apertiſsimo exemplo docuit Galenus II. de Loc. affect. cap. IIII. & XII. Method. cap. VII. ſumpto ab iis, qui hye-

me per niuem iter faciunt, quibus maximè digitorũ extrema rigent, ac frigeſcunt:& ſi ad ignem propius admouerint, intolerabili dolore torquentur, præſertim ad vnguiũ radices, qua parte neruulus eſt, acriorem ſentiendi vim præbens. Huius doloris cauſam ibi reticuit Galenus; ſed non aliam eſſe exiſtimo, quàm ipſum frigus, quod vt contrarium calori renitenti, contraque contendenti, pellitur in profundum ſubitò; vnde ex ea intemperie repentina comprimuntur partes, & fit ſolutio continui, ac dolor; qui ſi ſenſim calefierent, excitaretur. Verùm intelligere oportet id fieri, cùm ſummè frigeſcunt partes; alioqui ſi remiſsius refrigerarēt, vel non ſentiretur acris dolor, vel nullus. Itaque ex his colligimus conditiones quatuor, quæ, vt excitetur dolor perquam neceſſariæ ſunt. Prima, vt corpus ſit paſsibile: Secunda, vt ſentiat: Tertia, vt ſubito ac violenter mutetur: Poſtrema, vt ea alteratio præter naturam ſit,; ac ſenſui inimica. Sed vt abſoluta doloris ratio colligatur; genus, vtpote à quo omnis perfecta ratio proficiſcitur, inquirendum eſt. Quæcunque à Natura in corpore fiunt; ea ſunt vel actiones, vel paſsiones, vel facultates: ita enim in fine tertii libri de Cœlo, & VII. Ethicorum Ariſtoteles corpora naturalia à ſeniuicē diſcerni differreque docet. Itaque cùm dolor naturalibus corporibus accidat: neceſſe eſt eum ad aliquod ex tribus his dictis generibus referre; & aut ſentiendi facultatem, aut actionem, aut ſymptoma eorum eſſe. Galenus II. de Locis affectis, vbi doloris, & voluptatis diffinitiones inueſtigat, Dolorem triſtem ſenſum ait eſſe: Id quòd Ciceroni etiam placuit, qui aſperum, & moleſtum ſenſum eundem nuncupauit. Cæterùm ſenſus quē αἴσθησιν Greci dicunt, duo apud

Græcos,& Latinos significare receptum est,& actionem,& facultatem ; quare dubitare posſit, quo pacto in ratione doloris accipiatur. Constat tamen accipiendum esse pro actione, & non pro ipsa potentia, quod vel ex Galeno patet, qui in primo de Symptomatum cauſ. Dolorem esse ait, non in re, quæ facta est, ſed cum fit; ita, vt ſit actio, & non qualitas, profecta. verùm proficiſcitur aliquando à dolore praua quædam intemperies: ipſa tamen ratio doloris, est rei contrariæ ſenſus. quòd Auicenna Galenum imitatus, probauit: & idem ex cauſis quas Galenus poſuit, apertè demonſtratur. Nam, quæ concutiunt, quæ tundunt, quæ pungunt, quæ diuidunt cauſas eſſe doloris affirmauit: Ita, vt ipſum in actione conſiſtere ſenſerit. Eſt enim ſenſus alterationis, hoc eſt perceptio alterationis, vt ſeptimo de *Placitis* Hippoc. & Plat. non longè à fine demonſtrauit. Nam ſi quis dolet, afficitur præter naturam. Itaque perceptio ſenſus, & non facultas, erit dolor. Quamobrem non ſunt audiendi, qui ſub qualitate paſsibili tanquam ſub ſuo genere reponunt; ſi rem ipſam ad veritatis lancem appendamus. ſenſus enim paſsiones ſenſitiui, eſſe Ariſtoteles docuit : cui aliquando Aſtipulatus eſt & Galenus. Et quanquam vocabulum, πάθος apud Græcos ambiguum ſit, & pro omnibus accidentibus vſurpatur: nos tamen paſsionem nunc intelligimus, pro illo alterari, ac mutari, (vt ita dicam) vt à qualitate paſsionem inferente ſecernamus. Quamobrem actiones Triſtes ac moleſtas propriè paſsiones dicimus; quomodo ſecundo libro Metaphyſ. Ariſtoteles paſsiones accipi demonſtrat. Itaque cùm dolor ſit triſtis ſenſus confertim factus, aut ſenſum ſequatur (vt paulò pòſt demonſtrabimus ex Ariſtote-

lis

lis sententia) nulla ratio passibilis qualitatis in eius definitionem ingreditur. Adde, quod dolor innumerum sensibilium adscriberetur, & quidē proprie sensus tactus, si passibilis qualitas dici posset. Quinimmo, concluderemus dolorem, cùm sit sensibilis, afficere sensum: & dolorem facere. sicque vlterius esset quærendum, an dolor, qui à dolore proficiscitur, alium dolorem inferret. quòd si daretur, iterum de alio quærendum; resque in infinitum protraheretur, multaque alia sequerētur absurda, & medicis, ac philosophis repugnantia. Igitur dolor passio est, & non qualitas passibilis, estque affectus sensus, eadem ratione. nam cùm dolor inter symptomata connumeretur, quæ sunt actionum accidentia, seu noxæ: iurè & passio ipsa pro subiecto accidentis accipietur, & maximè actionis sensus tactus. sæpe enim vsu venit philosophis, vt formam pro subiecto intelligant. nam album, pro homine albo: &, vt more istorum loquar concretum accidentis, & pro forma, & pro subiecto intelligere possumus, velut Auerrois quinto Meth. XIIII. & primo Phys. docet, & ego paulò pòst latius explicabo. in hoc enim omnis disceptatio inter Galenū & Aristotelē versatur; An dolor sit actio sensus, vel aliquid sequēs actionē. Galeno quidē placuit dolorem actionem esse: attamen ei quis se obiiciat, negetq. dolorem esse actionem, quòd sit tristis actio, perinde ac si hominem mortuum, hominem non esse affirmauerimus. nullam enim interse similitudinem habent, quandoquidem mors omnem hominis rationem perimit. Cæterum res aliter se habet, nam molestia, quæ in actione percipitur, non priuationem actionis, sed eiusdem symptoma notat. idque ex Galeno quoque colligitur, qui primo de Sympt. causis

quoddam eſſe commune, tam doloris, quàm volupta tis, demonſtrat, nempe ſubitam mutationem. Si dolor & voluptas, perinde, ac homo mortuus, & viuus inter ſe diſsiderent; non conuenirent vtique in actione, aut mutatione: quòd æquiuocis nulla communis cõueniat ratio. Quare ſi ſubita actio tam dolori, quàm voluptati communis eſt; tolli nullo modo poteſt, quin dolor ſub actione comprehẽdatur. quia tamen voluptas perfectior eſt, idcirco primo actionis nomine nominabitur, deinde dolor. Definitio igitur doloris iam ſuum genus inuenit. eſt enim dolor ſenſus, atque ille aſper. Nec opus eſt addere animalis, vt quibuſdam placuit. cùm enim dico ſenſum, animalis rationem intelligo. Additur huic defininitioni, Confertim factus; quò dolor, & voluptas ab aliis diſtinguatur actibus, qui ſenſim fiunt. Cæterùm quia hæc ratio voluptati quoq. conuenit. quòd ipſa quoque ſubito fiat, adiicienda eſt alia particula, Prçter naturã ſiue moleſtus: vt per eam à voluptate ſeparetur. Ita, vt dolor ſit aſper ſenſus, præter naturam, ac ſubitus: voluptas verò, ſenſus blandus, ſecundum naturam, ſimul genitus. At ne ſic quidem definito dolore contenti erimus, quamuis quid ſit expoſuerimus: niſi cauſam quoque addamus, à qua fiat. quoniam dolor eſt accidens, in opere conſiſtens: quo perempto, perimatur accidens. Decet igitur ponere agẽtem cauſam, vel cauſam ſine qua non. hçc autem erit, mala intemperies, ſoluta continuitas. Tota igitur ratio hoc pacto componẽda eſt, Dolor eſt ſenſus aſper, præternaturalis, confertim factus à mala temperie, cum ſolutione continui. Hæc ſanè ratio & quid, & propter quid explicat, quam conſtat ſola poſitione à demonſtratione differre. coniũgit enim

cum conclusione principium. Videmus autem eiusmodi definitiones Aristoteli frequentes esse, in quibus additur causa faciens: vt sexto Top. vbi Dolorem definiens, addit causam doloris: Est inquit passio animalis facta ex distantia partium præter naturam, sic quarto Meteor. vbi concoctinem definit esse perfectionem factam à calore; apponit calorem, quæ est causa faciens concoctionem; ita quoque Lunæ eclipsim esse priuationem luminis Lunę, ex interpositione terræ inter Solē, & Lunā explicauit Philosophus. Neque enim inutiliter efficiens causa in definitione eiusmodi operum, quæ ab agentibus causis fiunt, & ob iisdem conseruantur, apponitur. Ob id Aëtius Galeni sectator nō contemnēdus adiecit causam efficientem. Cùm inquit ὀδύνη μὲν οὖν ἐστὶν ἀθρόα μεταβολὴ κράσεως, καὶ μελέτη λύσεως συνεχοῦς. Interpres Latinus huius loci, inquit, Dolor est repentina temperamenti mutatio, & futura solutio continui. Sed verbū μελέτη peruersè vertit & obscurè. quid enim, quæso, futura solutio continui significat? quare mea quidem sententia, sic verti debet. & intelligendo solutionem continui, ac si diceret, non solùm est mutatio temperamenti, sed cum intelligētia solutionis continui: quoniam dolorem in corpore cōtractum à causa intrinseca descripsit Aëtius. Propterea animaduertens doloris duplicem esse causam, vt pluribus locis adnotauit Galenus; vnam extrinsecam, quam dixit esse ictum, fracturam, contusionem, cæteraque eius generis, quæ sensui est manifesta: & alteram intrinsecam, quæ ratione comprehenditur, & est immoderata intemperies: hanc doloris causam Aëtius nobis explicare volens, inquit: Dolorem esse subitam temperamenti mutationem, meditationemque solūtio-

nis continui. quasi nos moneat, vt vnà cum temperamenti mutatione, solutam etiam continuitatem esse intelligamus. Neque enim potest sine solutione continui intemperies acerbum dolorem generare:eo quod ad eius generationem ingens læsio requiratur, quæ non fit, nisi intercedente causa soluente continuum;quemadmodum libro septimo de Placit.Hyp. & Plat. traditum etiam est à Galeno. Quamuis autē causæ plurimæ, ac specie distinctæ sint, vt videre est apud Galenum, vbi eas enumerat primo de Sympt. caus.& duodecimo Method. quas libro Artis medic. & in secundo de Ratione vict. ac libro de Inæquali intemperie, omnes sub duabus complexus est, sub intemperie,& solutione continui. (Licet duodecimo libro Meth.& quarto de Simpl. med. facul.vnam proximam doloris causam posuerit, internam ac latentem continui solutionem:quod non immeritò ab Auicēna & Auer.ipsi adscribitur)Has omnesdoloris causas Aëtius in sua Def. conclusit. Generant porrò intemperies & solutio continui dolorem, non modò in sensu tactus; verùm etiam in omnibus aliis sensibus, vt Galenus in libro de Different.sympt.& in primo de Sympt. caus. vberrimè demonstrauit. Atqui Auicēna,& recentiores medici acriter Galenū reprehendunt, quòd variis in locis variè de dolore loquatur, quasi sibi non constet. Sed (vt mea fert opinio) in sophistarum gregem adscribendi sunt; cùm in dubium vertant id quod mente assequi non possunt, id enim Galenus sophistarum esse propium libro de Caus. procatarct. perbellè adnotauit. At nos tantum absumus ab eius sentētia reprehēdenda, vt à maleuolorum liuore, ac detrahētium inuidia, ipsam vindicare constituerimus, quò magis ipsa veritas elucescat,

Quæ contra Galenum de ratione & causa doloris obiiciuntur. Cap. III.

GAlenum igitur accusant, quòd sibi non constet in doloris explicatione. Aliquando enim tristem esse sensum scribit, vt superius patuit; at in libro de Different. sympt. inquit tactum, egregium præter cæteros sensus in actione sua symptoma experiri, nempe dolorem. quod & reliquis sensibus est commune. vt hinc apertè patet, dolorem non esse actionem; sed actionis symptoma. Nam quod alicui accidit, nulla ratione dici poterit esse illud, cui accidit: Dolor ergo in actione sensus fit, & actio eius non est. In libro etiam de Arte medic. ait, Quæ dolent, & quorum motus sunt deprauati, aut interierunt, manifestam habent determinationem. hæc Galenus vbi dolorem ab actibus, & motibus deprauatis secernit; ita sanè, vt dolorem non esse actionem deprauatam ex his locis astruere liceat. Præterea non hoc solùm, sed etiam in explicandis causis doloris variè loquitur. nam in libro de Inæqual. intemp. Alterationem doloris causam statuit. idem sensisse videtur, & in libro de Natura humana, Hippocratem exponens, qui ait, si homo vnum esset, animal non doleret; quia inquit Galenus non alteraretur. Igitur alteratio videtur esse causa doloris. Quin etiam, & de intemperie, quæ continuum soluit, ambigua profert. duodecimo enim Method. frigidum, & calidum primas causas continuum soluentes esse credidit: vt in secundo de Comp. medic. secundum loca, siccitatem addidit, humiditatem excludit, quã tamẽ admisit libro Artis med. &, de Inequal. intemp.

& libro de Conſt. Art. humidum enim inquit etſi non pari celeritate, ſpatio tamen tẽporis tranſmutat.

Defenſio Galeni. *Cap. IIII.*

AT hæc omnia paruifaciat qui diligenter Galeni ſententiam perſcrutetur, nec magno negotio ea omnia diluet. In libro enim de Arte Med. (vt huic loco primùm ſatisfaciamus) ſigna proponens, per quæ morboſum corpus ab optimè conſtituto diſtinguamus, ea recenſet, quæ ſenſui patent, vbi inquit: Quæ igitur dolore infeſtãtur, & quorum motus ſunt deprauati aut omnino interierunt, manifeſtas habent determinationes. hæc Galenus. exponunt aduerſarii hunc locum ita, vt colligant, dolorem non eſſe actionem læſam; quaſi eum à motibus deprauatis ſeparauerit. Sunt alii qui velint Galenum diſtinguere dolorem non ab omni motu deprauato, ſed ab imperfecto tantùm, atque imminuto, quaſi per motus deprauatos intelligat diminutos. Verùm dolor actio deprauata eſt, & vt inquit Auicenna corrupta, eo modo, quo & pregnantium appetitus corrumpitur, dum terram, carbones, aut lapillos perſequuntur. Nam actio, iuxta Galeni ſententiam in libro de Different. ſympt. tripliciter læditur: duobus quidẽ modis vitioſa efficitur, & cùm imminuitur, & cum deprauatur; ſub qua deprauatione dolor comprehẽditur. Tertio verò modo prorſus tollitur, neq. dolorẽ habet ſub ſe. In ſecundo igitur ordine, cùm deprauatur actio dolorem repoſuit. Sed redeundum eſt ad verba Galeni in Arte med. quæ alii ſic interpretantur, vt coniunctionem illam, Et, non pro coniungente; ſed pro exponente accipiant: ac ſi Gale-

nus dicat: Quæ dolent,& ideſt quorum motus ſunt deprauati; Ita, vt omnem vitioſam actionem, & imminutam, & deprauatam vno in loco comprehendere voluerit. Ego verò eiuſmodi expoſitiones non probo; licet à Galeni verbis non omnino videantur alienæ: quamobrē, ex libro de Sympt. differ. apertius Galeni mentem elicio, vbi actiones ſenſuum bipartitò diſtinguit: quatenus vel ex toto pereunt, cùm ſcilicet, obiecta ſenſuum non percipiuntur; & quatenus vitioſè obiecta percipiuntur. atque hoc ſecundum diuiſionis membrum in duo rurſus ſecat, in deprauatas, atque imminutas: Deinde ſubiicit: tactus egregium præter cæteros ſenſus in actione ſua doloris ſyptoma experitur. In reliquis quidem ſenſibus excitatur etiam dolor: verùm qui in tactu ſentitur. à cæterorum ſenſuum dolore duplici ratione diſtinguitur; Vna, quòd in cæteris, tantùm producatur à propriis obiectis: in tactu autē, nō modò ab externis obiectis; ſed multò magis ab internis affectibus infertur. Altera, quòd dolor tactus, præ eo qui in reliquis ſenſibus excitatur, vſqueadeò intolerabilis eſt, vt nonnonnuli ſibi ipſi ob eum mortem conciſcāt. Ex his itaque verbis Galeni patet, Dolorem in ſenſu tactus, tanquam egregium, & vehementem ſeparari à deprauatis aliorum ſenſuum actionibus. Ergo cùm in libris Artis med. dicat, quæ dolore infeſtantur, & quorum motus ſunt deprauati; Cenſeo ibi ſecernere dolorem in ſenſu tactus, à motibus aliorum ſenſuum deprauatis; non quòd & ipſe in tactu non ſit motus, aut eius ſymptoma; ſed quòd vehementior ſit, & propterea longè ab aliis motibus differat; atq. ob id ſolus doloris nomine appellari mereatur, cùm alii tantum motus deprauati vocentur. Sed cauſam,

propter quam maior ſit dolor in ſenſu tactus, quàm in aliis; ipſe quoque Galenus primo de Sympt.cauſ. docet, eamque in inſtrumenti craſsitudinem, reiicit: quo enim craſsius inſtrumentum eo maiorem voluptatem, & maiorem dolorem percipit, ac maiori cũ violentia. Tactus itaque, cum inſtrumentum habeat carnem muſculorum, vel neruum, qui intra carnem eſt; magis quàm alii ſenſus afficitur, atque alteratur, eoque alterationis ſenſus eſt efficacior. Neq.neceſſariũ eſt Galeni placita ſectanti quartũ ſymptoma in actione læſa collocare, ſub quo dolor comprehen datur, cum commodè ad ſymptoma deprauatæ actionis referatur, primumque in ea locum ſibi vendicet. Philoſophi tamen aliam fortaſſe afferrent rationem, cur dolor adeò afficiat ſenſum tactus. ea autem eſt, quod vitæ animalis ſtatim aduerſetur: animal enim per tactum animal eſt. At in cæteris ſenſibus, dolor vni ſenſui vnique eius organo infeſtus eſt. Neque prorſus vitæ animalis eſt inimicus, proptereaque minus tunc hominem afficit, minuſque excruciat. Inferius aliam dabimus ad Ariſt.mẽtem propius accedens. Iis ita conſtitutis venio ad rationes, aſſeroque dolores in actione conſiſtere, & eſſe actionem. Neq. hæc inter ſe pugnãt. Dolor enim duobus modis capitur, tum à medicis, tum à philoſophis; Vno vt à voluptate diſtinguitur, &, vt eſt accidens, atque hac ratione, vt accidens, dolor eſt in ipſa actione, & actio eſt quaſi genus ſubiectũ in ſuas differentias diuiſum puta dolorem, & voluptatem. Alia præterea ratione accipitur pro actu, quo dolemus: Atque ita eſt actio deprauata. quod per exemplũ tibi manifeſtius ſiet. Rationale cum differentiam ſignificat, in genere non comprehẽditur, neque de eo genus verè dicitur,

vt terti o

vt tertio Metaphy. Philosophus docuit. at si rationale hominem nobis denotat & speciem ipsam; verè dicimus rationale esse animal. idem dolori accidit, nam si pro actu quo dolemus accipitur, est actio; sin autē, vt accidens in actione, dicitur actionis symptoma. Atque sic argumento satisfaciemus superius adducto. Quod verò pertinet ad causas doloris, in quibus tradendis sibi non constare Galenū dicebant: si memoria tenemus, iam superius enarratam diuisionem causarum doloris, soluetur nodus. causas enim doloris alias esse docuimus manifestas: alias obscuras, quas haudquaquam sensibus, sed ratione tantùm cō prehendi diximus. Manifestæ quidem sunt, soluta continuitas à causa externa, atq. immoderata intemperies. At solutio continui ab interna intemperie profecta, obscura est, eaque solùm erudito medico innotescit: & de hac Aëtium locutum esse supra dicebamus. Galenus itaque cum alterationem, & solutam continuitatem esse doloris causas dixit, interdum eam accipit, quæ euidens est sensui: Ita vt soluta continuitas dolorem generet, quem postea sequitur intemperies. Cui sententiæ penitus Auer. conatur repugnare. at contrà vbi alteratione͂ doloris causam ponit, intelligi semper continui solutio debet; quod in Aëtii loco exponendo suprà monuimus. Et quanquam Galenus intemperiem, tanquam causam manifestiorem; plerumque tamen solutionum continui siue externam, siue internam, causam proximam doloris attulit. Sed ignorare non oportet, quòd solutio continui in corpore, sequitur intemperiem: Externam verò intemperiem, solutio continui comitatur. Quare vt mutuam harum consecutionem percipias; scire conuenit, continuum intra corpus ple-

rumque ſolui non poſſe à cauſa interna, niſi affectio præcedat: & propterea ſolutionem, quæ intra corpus fit, intemperies neceſſariò præcedit: ſed externã, quæ ab ictu procedit, intemperies ſequitur, Dolor tamen ipſam ſolutionem proximè ſequitur. Nec te moueant, qui Galenum aſſerunt ſolutionem continui, & intemperiem interdum ſimul generari: propterea quòd ſolutionem continui aliquando intemperies ſequi ſoleat, à qua dolor gignitur. recedunt enim ii à Galeni ſententia; & toto cælo aberrant. Nam vbi continuitas ſoluitur, ſpiritus, & humores dolorem generantes ad eum locum confluunt. quapropter ſi poſt factam diuiſionem, alius dolor à priori inducitur, ille iuxta Galeni ſententiam, à noua ſolutione oritur, quam producunt humores, ob ſuam ſiue craſsitudinem, ſiue acrimoniam, aut aliam qualitatem. Atque hoc pacto huic quęſtioni ſatisfacimus de cauſis doloris; cur aliquando vna, aliquando duæ à Galeno afferantur. Porrò ſiccitas, cùm minus agat, neque vehemens ſit, in agendo vt aliæ qualitates, leuiorem inducit dolorem; humiditas autem, cum ſegnis ſit admodum, nullum dolorem excitat, vt ſecũdo κατὰ τόπους aſſerit Galenus. Quòd ſi libro de Inęqual. intemp. dixit omnes intemperies dolorem gignere, inferius tamen eodem capite precipuas doloris cauſas duas ponit, nempè calidum, & frigidum: quibus poſtea annectit ſiccum; & poſtremò humidum. ſiccitas enim ratione priuationis potius quàm alio modo dolorem infert; at humiditas, quantum ſpectat ad ſuam qualitatẽ, dolorẽ minime efficere poteſt (nõ aliter quàm in ſimilaribus partibus ſolæ intẽperies, dolorẽ ſua vi minimè producunt) ſed tantum ob ſui craſsitiem, & copiam in partibus diſsimilari-

bus dolorem generat. Neque aliam puto fuisse Galeni mentem in loco proximè adducto: Sic humores capitis dolorem non inferunt, alia ratione, nisi sui multitudine, mora, & acrimonia. Iccirco cum Galenus Hyppocratis sententiam interpretatur vbi inquit, quòd in omni morbo sit vlcus, hoc propterea euenire probauit, quia humores in quouis morbo erodendo, tendendo, premendo, euellendoque aliquam faciunt continuitatis solutionem. Quibus ita constitutis, facilè intelligitur ratio, quā affert Hippocrates in libro de Natura humana: quare si homo vnū esset, non doleret, quoniam scilicet alterari nō posset. Nam si dolor est tristis sensus, necesse est eum, qui dolere debet, alterari. Alteratio autem in simplici non contingit. Animal verò quod ex quatuor constat elementis, per tactum animal est, vt tertio de Anima docuit Arist. inquit enim sensum non est necesse in omnibus viuētibus esse. Neque enim ea, quorum corpus simplex est, contingit habere tactum, neque sine hoc possibile vllum esse animal. Ex quibus verbis facilè patet, non posse dolere quod simplex est, quia sensu caret: cùm dolor sit actio ipsius sensus, vt ex Galeni sententia iam demonstrauimus. Si quis autem hæc vberius tradita desiderat, reiiciendus est ad Galeni librum, non solùm de Natura humana & de elementis secundum Hippocratem, sed ad eum, qui de Const. artis inscribitur: Vbi priscorum philosophorum sententias euertit, & cum Democrito, atque Epicuro certat qui naturā ex atomis esse cōcretā volebat: sed hanc hæresim è medio sustulit; quia si ex his constaret non alteraretur, nec sentiret: cum atomi non patiantur, nec alterētur; & sublata alteratione, sensus ex toto aufertur. Rectè itaque censet in libro

de Natura humana. Hippocrates, quòd si corpus simplici constaret elemento, non vtique doleret. nihil enim esset quod in ipsum ageret. At si quis instaret, quasi ex seipso pati posset: Si hoc, inquit, esset, vnica medela sufficeret: verùm hoc ab experimento, et re ipsa recedere compertũest: quare vt omnibus notum prætermittatur. Cæterùm vt Hippocratis sententias medicorũ, philosophorũ decretis confirmemus, primũ aperte intelligo rationẽ Aristotelis primo de Cælo, qua cælum esse incorruptibile probat, ab Hippocratis ratione non dissentire. Probat enim Arist. cælum esse incorruptibile, ex vnitate: Nam cælum ex tota constat materia. Illud autem, quod ex toto constat elemento primo, vnum esse necesse est. quod si vnum est ex toto primo elemento; nec pati, nec corrumpi potest, quòd nihil habeat, quod in ipsum agat. Nam teste Auerroë, Alteratio compositionem significat. Si quis præterea obiiciet elementa quatuor secũdum se tota æterna esse, vt tertio de Cælo osten sum est ab Aristotele, & tamen habente partem materiæ: habere intellige esse æterna per successionem, ac partium continuam generationem, veluti probarunt philosophi; & cùm æquales habeant materiæ portiones, seruari in illis proportionem, vt docuit primo libro Meteor. Arist. Atque hæc pro Galeni defensione contra recentiores sufficiant.

Auicennæ & Auerrois opinio de Dolore. Cap. V.

DEfendimus in superiori capite Galenum ab his qui ipsum sibi aduersari ostendere nitebantur. Nunc ne quid desideretur in hac nostra tractatione,

Anteqūā ad veram de dolore explicationem accedamus, paucis recentiorum medicorum sententias de dolore discutiamus. Primum igitur sese nobis offert Auicenna, Qui in secunda Fen. primi libri Doctrin. secunda, summa secunda tribus argumentis contra Galenum insurgit, quorum Primum est: Dolor in partibus similibus, & continuis, vbi nulla est soluta continuitas, sentitur. hinc ergo sequitur, solutionem, non esse causam doloris. vtitur deinde exemplo, ad declarandum assumptum esse verum. In partibus inquit continuis, vbi nulla est solutio, dolorem sentimus. nempe membrum totum interdum dolet, cum tamē non sit solutum aut diuisum totum. Secundum Argumentum est: Frigus dolorem in partibus refrigeratis continuis excitat, & non sentitur: vbi manifestè soluitur continuum, quare malam temperiem potius causam doloris esse, quàm solutam continuitatem conclusit. Postremò idem persuadet. hac ratione: Dolor est rei contrariæ sensus; sed contrarium sensum intemperies efficit, & non soluta continuitas, igitur intemperies erit causa. Idem quoque Auicenna sexto Natural. duas esse doloris causas præcipuas docet, Intemperiem, & solutam continuitatem. quod ex eo probat, quia sanitas in ipsa tēperie atque vnitate consistit. quare corruptio temperiei, & continui solutio, quam sensus tactus sensit, dolorem affert. discernit enim tactus noxia à familiaribus: cumque noxia diiudicat, dolet. Nobis autem hæc Auicennę sententia non probatur. neq. enim explicat proximā doloris causam, sit ne ea intemperies, an soluta cōtinuitas. Demōstratū enim est à philosophis, quod vbicūq. vnius effectus plures sunt causæ eiusdē generis, certo ordine illū efficiūt causātq. ita vt alia prior

nuitatem inter propria obiecta cõnumerauit. Quòd si dixeris ex secundo de Anima, solutionem continui ad numerum reduci, quod est sensibile commune; hoc vel parum exercitatis statim absurdum videbitur: quandoquidem communia obiecta non nisi per propria agere possunt, cum sint subiecta immutationis sensus, quæ fit à propriis obiectis. Valeat igitur Gentilis Fulginas qui conatus est ostendere communia obiecta sine propriis posse sensum immutare; de turri albæ exemplum adducens cum eminus eius magnitudinem prius perspiciamus, quàm albedinem cernamus. Hoc itaque persuasus, censet commune obiectũ prius sentiri quàm propriũ: sed lõgè aberrat. Neque enim turris magnitudo omni colore priuata visu deprehenditur, quamuis ob plurimũ loci interuallum color verus percipi nequeat. Res enim ob magnam loci intercapedinem alio colore infectæ apparent, quàm quo reuera insigniuntur, quemadmodum in nostro Commentario de Coloribus demonstrauimus. Offert igitur se nobis aliquis color, quo turrim videmus, si non albus, saltem pallidus, aut in multa distantia niger; quo commune illud obiectum videlicet magnitudinem apprehẽdimus: quam in tanto interuallo, si rationem opticam sequi volumus, propter angustiã, & acutiem angulorum quos radii faciunt, minus videmus. Taceat igitur Gentilis, in Philosophia parum eruditus, qui turris altitudinem, pueriliter admodum, citra vllius coloris opẽ dignosci credidit; neq. intellexit tenebras dici nigras, & ad nigros colores referri, vt eodem nostro Commentario docuimus. sed longius dilabimur, reuertamur igitur ad institutum, & præter ea, quæ ab Auicenna dicta sunt, audiamus Auerroëm, qui & ipse à

Galeno diſſentit, vnam tantùm perſe ac proximam doloris cauſam ſtatuens; nempe intemperiem, quæ tamen totum membrum non afficiat. nam talis non ſentiretur; quemadmodum nec illa intemperies ſentitur, qua hectici laborant. Cenſet etiam Auerroës, ſolutionem continui generare intemperiem, & ab hac deinde dolorem effici, ratio verò, quæ id perſuaſit, in hoc conſiſtit, Quòd ſolutio continui ſit motus malus, quandoquidem naturæ aduerſatur, cùm corrumpat vnitatem, quæ ad membri ſanitatem eſt neceſſaria; eaque ſoluta, intemperiem faciat; inferens contrarium tẽperiei, quod ſanè nihil eſt aliud quàm intemperies. Igitur ab Intemperie proximè promanat dolor. Sunt qui Auerroëm damnent, quòd malus motus, quem dicit introducere intemperiem, ſit ex eorum numero, quos Locales vocamus: At nulli tales intemperiem generant, vt patet; quia multis eiuſmodi motibus corpus noſtrum mouetur, à quibus minimè alteratur; Ad hæc. Eſto quod motus ille localis intemperiem faciat; hæc nulla alia ſanè erit, quàm inflammatio ſpiritus, qui fertur ad locum diuiſum; atque ita intemperies huiuſmodi ſemper calida eſſet, quod tamen falſum eſt: Nam ſtatue hominem in aëre frigidiſsimo, diuidaturque illius caro inſtrumento ſimiliter frigidiſsimo, hæc diuiſio dolorem non generaret, Quoniam in eo calida intemperies gigni non poſſet. Denique ſolutio continui, ſimplex morbus eſt, vt ipſe quoque Auerroës docet ſeptimo Collig. de Curat. ſolut. cõtin. at ſi ſtatuamus intemperiem ſequi ex ſolutione continui, morbus omninò compoſitus reddetur, ex intemperie, & ſoluta continuitate. Atque hæc ſatis ſint quoad Auerroëm.

Solutio

Solutio rationum Auicennæ & Auerrois
Cap. VI.

ETsi horum rationibus prolixius satisfaciemus, cum Aristotelis sententiam enarrabimus: paucis tamen modò iis est occurrendum. & primùm rationes Auicennæ, qui argumentabatur, quòd in tota parte membri doleamus, & tamen in tota non sit solutio continui: Deinde, quòd totum corpus internum doleat, nulla facta solutione, vt patet in febricitante; hoc modo diluimus, concedentes quidem, quod in tota parte simplici, totoque membro dolere possumus; attamen ea portiuncula, cuius vnitas soluta est, magis sentietur dolor, ipsaq. intemperies, ob partium consortiũ cum toto communicatur. Vel fortasis melius, cum alicuius partis vnio soluitur, acres humores, aut multi, & crasi ad locum solutum & dolentem confluunt, vtpote imbecillum iam factum. ex hac igitur defluentis humoris acrimonia, vel multitudine, fit aliqua diuisio, & solutio sensum latens, & interior, atque ita in toto membro, erit vna pars soluta sensui manifesta: sed multæ aliæ latentes erunt & dolētes ex causis proximè enarratis. Simili quoque ratione, & in febricitante, calor ille igneus acris vel humor, qui febrem facit, diuisiones latentes in partibus imbecillioribus molitur, & excitat dolorem, atque ob id corpus totum non æque dolet, sed magis vbi fit diuisio, & solutio. Erat alterá ratio Auicennæ quòd frigidum, cùm continuum soluit, non ita magnum in diuisis partibus dolorem procreat, quemadmodum in extremis: nam extimæ nihil eiusmodi perpetiuntur. Sed nos id non alia ratione accidere posse existimamus, nisi

quod nerui, & carnis fibræ in ſua principia contrahuntur: contractio porrò continuum ſoluens, dolorem excitat. Quòd optimè traditum eſt à Galeno in princip. quarti de Simpl. medic. facult. vbi demonſtrat, quo pacto, & à calore, & à frigore continuum ſoluatur. Cùm verò dicit Auicenna dolorem effici à re contraria temperiei, at ſolutio non eſt res contraria temperiei, ſed intemperies: reſpondemus, quòd cauſa efficiens ſolutionis (ſiue ſit externa, ſiue interna) eſt contraria temperiei: quoniam illud obiectum ſoluens continuũ, aduerſatur ſanitati; puta durities, vel acuties ſcindens, aut multa copia excedens. Diuiſio igitur continui, eſt ipſa læſio: cauſa verò ledens, & ſoluens, eſt contraria ipſi ſenſui: quapropter ſenſus læſionis dicitur potius dolor. At apud Philoſophum eſt affectus ſequens ſenſationem, vt paulò pòſt dicemus. Tria igitur ſunt, cauſa faciens diuiſionem, & hæc eſt contraria temperamento inſtrumenti ſenſus tactus, quæ ſoluit rationem inſtrumenti: tum diuiſio, quæ læſio dicitur: eſt, & tertio ſenſus, cauſam, & læſionem ſentiens, vt audies. Diuiſio itaque ſua natura non eſt contraria temperamento: ſed ratione cauſæ faciẽtis diuiſionẽ dicitur contraria. Porrò per hæc facilè Auerrois rationes deſtruuntur: quandoquidẽ diuiſio non generat qualitatẽ, niſi per accidẽs; quia ex diſtantia partium oritur intemperies. Sed diuiſio, eſt motus malus factus ab obiecto non commenſurato facultati tangendi. Dicitur autem malus, quoniam confertim fit læditque organum ſenſus: decipiturque Auerrois, cum credit, malam imtemperiem excitare dolorem immediatè; niſi in intemperie ſolutionem continui includat. Sed nec illud ſenſit Auerroës, nec poteſt proprie dici: quoniam intem-

peries est qualitas, cuius est alterare: diuisio autem in motu locali, & non in alteratione ponitur. Sunt igitur tria, qualitas tangibilis, quæ diuidit: diuisio ipsa, quæ est læsio: & perceptio, quæ dicitur sensus, vel sensatio. ex his tribus sequitur passio in appetitu, quæ dicitur dolor. Quòd si harum trium causarũ doloris vna defuerit, non excitabitur in appetitu dolor. cum enim qualitas tangibilis non erit præsens, non vtique motus nec dolor fiet: quia sensus est potentia sensibile; & præsente sensibili fit actio sensus exterioris. quòd si non diuidit, dolor non generatur; quoniam ingens læsio requiritur, quaque nulla maior à qualitatibus tangibilibus fieri potest. Amplius, si patiens diuisionem, alicui alii rei intentus animũ læsioni minimè applicuerit, sensus dolorem non sentiet, neque dolebit: atque ob id ligna, lapides, & inanimata omnia, quamuis patiantur diuisionem, cum illam non sentiant, (vtpote quæ hac facultate carent) non dolent. Itaque intemperies, si inter causas doloris connumerari debet; vt qualitas lædens, quam noua sequitur diuisio, secundum Peripateticos habenda est. Ad id verò quod subdit Auerroës, dolorem in tactu à proprio obiecto fieri, perinde atque in aliis sensibus: respondendum est rectè illum sentire, quoniam prima ac summa causa doloris, est qualitas tangibilis; ipsaque intemperies, vt qualitas tangibilis, dolorem excitat diuidendo; quoniam diuisio est læsio, quam dolor, & passio comitatur. Diuisio igitur non est obiectum tactus, vt Latini in philosophia parum exercitati asserunt: sed est lęsio ab obiecto, quod ita acerbe mouet, vt dolorem excitet. Sensus itaque qui in partibus proximè diuisis est, percipit læsionẽ, vel quemadmodum diximus tertio de Anima, à sen-

potius est philosophica, nã tertio libro Natur. auscul. probatur à Philosopho, numerum ex diuisione continui generari. & sub hac ratione diuisio est quædam continui corruptio, quia ex continuo fit discretum. Sed & tertia ratione intelligimus diuisionem continui, vt est morbus quidam, quæ vt ad sanitatem refertur priuatio est, & ipsa vnitas priuatio multitudinis dicitur. vt enim dictum est X. Metaph. vnum priuationem multitudinis notat. cõcedimus igitur duabus posterioribus rationibus priuationem quodam modo dici, non quidem per se, sed vt inter se inuicem comparantur, diuisio, & vnitas. Verùm ob id non sequitur, dolorẽ fieri à priuatione: quin potius à qualitate vnitatem corrumpente per diuisionem. nam dolor fit cõfertim, dũ pręsens est qualitas diuidens, non autem vbi continuum iam solutum est: quare interea dum tangit dolorem excitat: tangit autem diuidẽdo.

Turrisani, plusquã cõmentatoris appellati sententia. Cap. VII.

Latini medici, primas ferè Turrisano dederunt, qui in librũ Artis paruæ longissima edidit commentaria; In quibus (vt ego existimo) multa congessit; sed paucissima probè concoxisse, videtur. Hic in iis commentariis, vbi de Dolore agit, quatuor Auicennæ dictis addit, cætera ab Auicenna mutuatur. Primum quidem diuisionem continui esse sensibile cõmune, & ad numerũ referendã esse existimat, quoniã diuisio duo ex vno facit; & quamuis numerũ non intẽdat, tamẽ vnitatẽ corrũpit, & ex vno duo generã tur. idẽ sensit Auicẽna, vt ex suis verbis patet: Alterũ est solutio continui ea ratione, qua solutio est dolorẽ non causatur, sed propter malã intemperiẽ, quę illã diuisionẽ consequitur fit dolor. tertiũ est, quòd mẽbrũ

ipſum egreſſum è natura ſua,& ſua vnitate ad ipſum numerũ præter naturaliter veniet.ſed hoc dupliciter intelligere poſſumus. Vno quidem modo,prout exitus ille ab vnitate ad numerum, morbus eſt inſtrumentalis, & particularis dicitur. Altero verò modò exitum ab vnitate ad numerum intelligimus,ratione morbi communis, quatenus per ſolutionem continui, quæ morbus communis eſt,ad numerum deductum ſit membrum,& hac quidem ratione,vt ab vnitate membrum in dualitatem abit; ſenſibile quidem perſe eſt; Sed non à quocunque ſenſu ſentiri poteſt; verùm à tactu ſolum; propterea quòd tangendo diuidatur membrum. Poſtremò, inquit ſenſum apprehendere vnum negatione diuiſionis, & numerũ negatione continui. Sed huius viri ſententia à me nunquam probari potuit, & aliàs de medio ſublata fuit, quare nunc tantum his rationibus euertemus. Diuiſio, qua diuiſio eſt, eſt motus: quare ad motum potius, quàm ad numerum referenda eſt. Ad hæc,numerus ex diuiſione continui generatur, vt docuit Philoſophus tertio Phyſ. ergo diuiſio ſtatuenda eſt cauſa numeri, debetque numerum præcedere: quoniam nulla cauſa ſub effectu collocatur. nihil enim quod prius eſt, ſub eo quod poſterius eſt comprehẽditur. Accedit his, quòd ſenſus exterior percipere debet numerum ea ratione, qua continuum ſentit: ſed ipſum continuum per propria ſenſibilia percipit: quare ita numerum quoque percipere debet, ſcilicet per quatuor primas qualitates, vel per alias,quæ ſenſui tactus propriè ſint. Præterea, genito numero dolor non eſt,quoniam vt ipſemet Turriſanus teſtatur, dolor excitatur, cum continuum ſoluitur, atque in re, quæ fit, non autem in re facta conſiſtit.quare an-

tè quàm generetur numerus,dolor fit.non igitur numerus est causa doloris,sed sequitur ipsum dolorem: quia dolor prior est quàm numerus . quocirca diuisio, vt dolorem generat, non ad numerũ referenda est; sed ad motum , vt ob id Auerroës rectius senserit, cùm dixit diuisionem esse malum motum.Denique.quando numerus est, non est diuisio . igitur diuisio non est numerus vlla ratione . quando autem diuisio est:adhuc non est numerus, sed tunc fit. Verius ergo dicendum est, diuisionem esse motum ; & numerum esse terminum ad quem properat motus: atque per diuisionem fieri numerum, quemadmodũ per motum generatur forma . Diuisio igitur numerus est imperfectus, & per se innuit motum : quare ad numerum referenda nequaquam est.Est & aliud, quod nunquã etiam mihi arrisit, nẽpe quòd diuisio quà diuisio est, non generet dolorem,nisi vt illi iungitur intemperies. nam vt rationem taceam,experientia id labefactat, velut docet punctura acus, quæ simul atque diuidit vnà dolorem creat . quin etiam, quod sæpenumero experimur, paruæ quædam bestiolæ, cuiusmodi sunt pulices, cùm primum diuidunt, dolorem excitant. Quare missa hæc faciamus, inquiramusque quomodo intemperies inferat dolorem . Ipse, vt opinor, mihi responderet, id facere tanquam agens in organum sensus. Sed illud quod agit in sensum, est sensibile commune vel proprium. Intemperies igitur altero horum modorum sensum alterat.at non vt commune,quoniam intemperies est qualitas prima, vel ex primis orta ; est igitur sensibile proprium . & diuisio est sensibile commune, & causa intemperiei, & per se sensibile, vt ipsemet dixit à sensu tactus. Ex his nectatur argumentum.

Causa præcedit affectum: diuisio, est causa intemperiei, & est sensibile per se: igitur, vt sensible est per se, antecedit, & prius sentitur quàm generetur intemperies. sed nec hic sistendum est. nam cùm diuisio in principio sentiatur à tactu antequam intemperies sit genita: sensus ille diuisionis, aut est tristis aut blandus. Si tristis est, sentitur cum dolore: si blandus, cum oblectatione. Habes igitur, quòd diuisio prius sentitur cum tristitia, quàm ipsa intemperies genita sit.& hoc quidẽ fit, cum tẽpore æquè ac generatio qualitatis tempore indiget. quare sensus diuisionis tempore præcedit intemperiem. Si quis hanc rationem diligentius animo perpendet, eam validissimè, ni fallor, vrgere intelliget. Accedit quod intemperies, cum sensim generetur, & non tota simul (quoniam alteratio temporis successione fit, cum sit motus qui ex momentis non coaceruatur, vt in phylosophicis probauimus) non poterit creare dolorem, qui confertim fiat. At huic nostræ orationi oppones, quod eadem ratione diuisio quidem dolorem excitabit, cũ sit motus: verùm huic dubitationi in fine huius disputationis satisfaciemus. Præterea diuisio ea ratione, qua diuisio est, antequam generetur intemperies, corrumpit vnitatem membri, quare & naturam membri: sed corruptio vnitatis membri, est cum sensu, & lædens; igitur diuisio, inquantum diuisio, lædit, & sentitur. Et vt in vnam congeratur ratio, Diuisio, vt diuisio, corrumpit vnitatem; intemperies, vt intemperies, non corrumpit vnitatem membri; igitur diuisio corrumpit sensum, & non intemperies. quod enim vnitatem instrumenti destruit, virtutem quoque lædit. Quòd si ex duplicatis nexus tibi non arridet, in secunda figura formabis rationem. Omnis

diuiſio corrumpit vnitatem; nulla intemperies eſt diuiſio;igitur nulla intemperies corrumpit vnitatem. atqui corruptio vnitatis facit, vt membrum egrediatur ſuam naturam. nam vt ipſe ſæpius dixit, cauſa doloris eſt violẽtus exitus à ſua natura.Itaque apertè ſibi ipſi non conſtat. Hinc iam facilè intelliges quantum à veritate diſſentit id quod tertio loco fuit dictum.ſi enim ſenſu perciperetur exitus mẽbri ab vnitate ad dualitatem, cùm hic exitus ſit diuiſio, per ſe ſenſu perciperetur diuiſio.Quòd ſi eſſet, prius ſenſibile commune ſentiretur, quàm proprium: vel neceſſe eſt declarare, quonam ſenſibili proprio ſentiatur hic exitus membri, antè quàm generetur mala intemperies. Ad hæc, ſi ſolus tactus de exitu membri ab vnitate ad dualitatem iudicaret, numerus vtique non eſſet ſenſibile commune: quoniam ab vno tantum ſenſu perciperetur, non autem à pluribus;quod ratio ſenſibilis communis poſtulat. Porrò quod poſtremò addit, ridiculum eſt. ſiquidem affirmat ſenſum apprehendere vnum, negatione diuiſionis; & numerũ, negatione continui. Non enim hæc dicta ſunt digna viro apprimè docto,atque acuto.quod cognoſcere aliquid cum negatione, vel affirmatione proprium intellectus ſit: & ſenſus patiendo,non autem ratiocinando apprehẽdat; ſed quod omnem abſurditatem ſuperare mihi videtur, eſt id quod proximè adiecit, nempe Numerum qui intentionaliter in obiecto percipitur, ſolùm intentionaliter alterare: cùm paulò inferius dicat, numerum ſubſtantiæ membri eſſe corruptiuum. Hæc enim ſibi inuicem neque cohærent,neque vera ſunt. ſiquidem illud numerum intentionaliter alterare: Aduerſatur huic, cum ſubſtantiæ membri eſſe corruptiuum. Quæ enim alterãt

ſolũ imaginare non labefactant re ipſam, ſubſtantiam?
Præterea, falſum eſt, numerum intentionaliter altera
re. cum Simplic. & Alexan. philoſophique omnes in
Enarr. ſecũdi libri de Anima ſenſibilia communia re
ipſa afficere ſenſum aſſerãt. hinc fit, vt magna nix ma
gisquàmparua alterat ſenſum viſus: & magnus ignis,
magis quàm exiguus tactum afficiat. Dehinc, illud
quoque falſum eſſe cẽſemus, quod numerus ſubſtan
tiam membri corrumpat. numerus enim, vt philoſo-
phi docuerunt, facultatem agendi non habet: ſed di
uiſio vnitatem membri corrumpens, ſubſtantiam, ac
naturam eius deſtruit. Quapropter ſi quis omnia eius
dicta in illis ſuis, (quas vocat) digreſsionibus ad lan
cem appenderet, innumeras proculdubio ineptias, &
inconſtantias animaduertet. Inuehitur denique in
Galenum, probatque induci dolorem poſſe ab intem
perie humida, propterea quod nonnunquam madere
re pars atque humectari & alterari poſsit, adeò vt
ſenſu percipiatur: & cum æquè ſentiatur humor,
atque caro, æquè etiam partem corrumpere valeat.
atque hoc confirmat, quia Galenus ex fame, et ſiti ſen
tiri dolorem dicit: quaſi ex iis pateat, quod humor
dolorem poſsit inferre. Miror equidem hominẽ hunc
alioquin doctum eiuſmodi rationes afferre, quibus
ipſemet Galenus ſatisfecit. Nam Dii boni quo pacto
valet hæc ratio, humidum ſentitur, ergo poteſt affice
re dolore? habes enim ex Galeni pluribus locis, nihil
poſſe dolorem inferre, niſi idem ſoluere continuum
valeat. Quoniam ad excitandum dolorem, ſumma
requiritur læſio, quæ eſt ſolutio continui. humi-
dum autem, ſuæ quidem qualitatis vi, minime po-
teſt; licet craſsitie, aut copia ſua dolorem excitare
queat. Sitis verò priuatiuè, vt ita loquar, dolorem in-

fligere poteſt, quemadmodum ipſemet Galenus eo loco de Siccitate paulò ſuprà docet. Hæc de Turriſano.

Opinio Petri Apponenſis. *Cap. VIII.*

INter Latinos medicos homo multę lectionis conciliator, vnà cum Auerroë, ſentit immediatam & proximam doloris cauſam eſſe intemperiem. Inſu per ſolutionem continui niſi illi intemperies accedat, dolorem inferre non poſſe arbitratur. primam tamen ac ſummam cauſam eſſe vitiatam proportionem iudicat, tanquam cauſam communē, tam ad continuitatis ſolutionem, quàm ad intemperiem. Si enim inquit intemperies, aut ſolutio continui dolorem excitat; id facit, non ratione, qua intemperies eſt, aut ratione ſolutionis continui: ſed ob id, quia intemperies, aut ſolutio ſunt improportionata, & incommenſurata potentiæ ſenſitiuæ. Eſt igitur vt ipſe ſentit, in his tribus, hoc eſt in ſolutionem continui, in intemperie, & in vitiata proportione talis ordo ponendus: vt prima & proxima cauſa doloris, ſit intemperies: deinde ſolutio continui, ac intercedente intemperie: poſtremo vitiata proportio, tanquam communis ratio, qua, tam intemperies, quàm ſolutio continui generant dolorem. Conatur autem hanc ſuam opinionem locis quibuſdam Ariſtotelis confirmare: ſed eius ſententiæ non accedo. Nam primùm, cùm in proportio, & proportio relationes ſint; (vt II. libro de Anima Auerroës docuit.) Relatio verò actionem nullam habeat, improportio & incommoderatio non erit cauſa efficiens dolorem, vt nec pro-

portio & commoderatio voluptatem. Atque vt rem ipsam exemplo explicemus: pater non illa relatione, qua ad filium refertur filium generat, sed per potentiam suam actiuam. Eodem pacto neque res quæ sensui obiicitur, illa relatione, qua obiecto commensurata est, dolorem excitat; sed sua vi, qua sensibilis est, mouet ipsum sensum. quæ si conueniens est, inter illa oritur relatio, quæ commensuratio, vel proportio dicitur. Idem accidit & in re sensibili lædente, non igitur improportio & incommensuratio est causa communis. Sed fortasis rectius eam communem habitudinem rei sensibilis, & sensus nominasset. Improportio enim est communis habitudo ad omnem rem lædentem sensum. Adde, quod improportionē inter rem sensibilem, & ipsum sensum ponere videtur: quasi res ipsa, quæ dolorem in sensu generare debet, ei proportione non respondeat. At hoc in omnibus quæ dolorem inferunt non probamus: quoniam res quæpiam, vt puta odor virtute olente erit proportionatus & commoderatus: sed in aliqua distantia delectationem inferet, quòd si propius ad sensum accesserit, dolorem generabit. atque ita dolor à re proportionata & commensurata creabitur. Eodē pacto qualitas, & temperies quædam proportioni respondet membro: & tamen si confertim irruat dolorem excitat, vt suprà cum opinionem Galeni discutiebamus, explicauimus. Ad hæc, si per proportionem & improportionem, ea quæ est rei sensibilis ad potentiam sentientem intelligit; qua ratione Aristotelem interpretatur sexto Topicorum cum inquit dolorem esse pasionem animalis, ex distantia partiū, cum violentia; vbi per distantiam partium, improportionem intelligit, & ambiguè de improportione

loquitur voluit igitur homo hic dictis Auerrois, & Auicennæ obscuras rationes assuere: & quod Aristoteles διάστασιν dixit, quod est distantiam & interuallum partium, peruersè Disproportionem appellauit.

De opinione Gentilis. *Cap. IX.*

GEntilis quoque Fulginas multa in hac de Dolore disputatione effutiuit, parum sanè fœliciter, ac minus accuratè. Primum enim inquit, dolorem esse sensationem; ita vt ille actus sentiendi, sit propriè dolor, & non aliquid sequens sensationem; idque authoritate Algazelis, & Turrisani Monachi comprobat. Deinde ait, quòd solutio continui, vt diuisio, non est causa doloris; & in hoc cum Turrisano conuenit. Præterea habet, quod solutio continui disponit partes diuisas, ita vt ab obiectis, hoc est ab aëre, aut à re dura tangente non conuenienti modo tangatur. Superficies enim diuisarum partium nequit ab aliquo obiecto sine dolore tangi. Vnde colligit, solutionem non esse causam doloris: sed tantùm esse dispositionem, vt partes doleant, quatenus nouas superficies diuidendo generat, quæ ab obiectis non sine dolore tangantur. Addit igitur diuisionem non esse causam doloris: quoniam non est proprium obiectum tactus. Postremo Auerroëm interpretatur. qui in re crassè admodum decipitur, ne dicam ineptè. neque enim credidit Auerrois diuisionem disponere partes, vt superficies nouæ partium diuisarum ab occurentibus obiectis lædantur: verùm intemperiem generare in partibus, quam

ſequitur dolor. Itaque non diſponit, ſed tangit res ipſa dum diuidit, atque ea ratione gignit paſsionem, & ſenſum. ſed ex his ambagibus nos huiuſmodi argumentis extricemus. Primò, diuidens carnem, dum diuidit tangit, ergo diuiſio eſt tactus, igitur paſsio aut lædens, & mala; aut delectans, & blanda. Si mala, dolorem efficiet: Sin blanda, oblectabit. Aut igitur diuiſio eſt cauſa delectationis, vel delectatio: aut dolor, vel cauſa doloris, & non diſpoſitio, vt ipſe commentus eſt. Eſt enim diuiſio paſsio quædam illata à duritie, vel acutie quæ ſunt obiecta tactus: quare aut eſt ſenſus, aut eſt vera ſentiendi cauſa. Præterea ſi diuiſio eſt actus diuidentis, aut iſte actus eſt ſenſatio, aut eſt actio non percepta nec cognita à ſenſu. Si quidem eſt ſenſatio, ſequitur quod ſit dolor, vel delectatio: quoniam, vt tu ipſe ſentis Gentilis, dolor eſt idem quod ſenſatio triſtis, & rei lædentis. Sin autem diuiſionem non eſſe actionem ſenſatam reſpondes, apertè conuinceris, faterisque durum, vel acutum, quod eſt obiectum proprium tactus, tangere & non ſentiri. quod abſurdiſsimum eſt. nam ſi membrum ſentiendi quidem facultate præditum, atque à ſenſibili motum & affectum non ſentiret, eſſet vtique aut lignum, aut lapis. Amplius, ſi moderatum obiectum ſenſus non nimium diſtans ab organo ſentiendi, in medio opportuno, & inſtrumento idoneo, mitem ſenſum producit, nullius diſpoſitionis interuentu: quare & obiectum immoderatum, vitioſe agens, corrumpens ſentiendi facultatem, diſpoſitionem exigit? nulla mehercle eſt ratio; ſed commentum futile. atque confirmatur eiuſmodi conſecutio, præcepto Topico. Nam ſicut ſe habet oppoſitũ in oppoſitum, ita propoſitum in propoſitum. ſed ſi obie-

ctum moderatum ſuauem infert ſenſum, nulla alia præeunte diſpoſitione, ab ea quæ à Philoſopho numeratur: oppoſita quoque res obiecta incommoderata, citra vllam aliam diſpoſitionem, generabit dolorem. Diuiſio igitur, cùm ſit læſio in carne; erit dolor, vel cauſa doloris. Ad hæc, ridicula eſt,& vana opinio, quod idem, ſui ipſius gratia eſſet diſpoſitio, & diſpoſitum. nam cùm diuiſio diſponat ad triſtem ſenſum, qui eſt dolor; & eadem diuiſio ſit læſio: ipſa diſponeret ad ſeipſam. Huic accedit, quòd ſi diuiſio eſſet diſpoſitio, eſſet qualitas, vt patet ex libro Prædicam. Ariſtotelis:atque ita diuiſio intemperies dicenda eſſet. Multa tandem alia incommoda, & quidem abſurdiſsima hanc ſententiam apertè comitantur, quæ vel ab inexercitato philoſopho depræhenduntur. ad noſtra igitur deſcendamus.

Opinio Ariſtotelis de Dolore. *Cap. X.*

PLurimum certè digreſsi ſumus ab eo quod initio propoſueramus explicandum, nempe de Dolore; & eius cauſis,iuxta Ariſtotelis dogma: ſed cum medicorum turba auctores quos modò recitauimus ſuſpiciat, & illis primas concedat, damnari illorum ſententia non potuit, antè quàm eorum dicta,ne dicam ineptias, intelligerentur. Nunc igitur Philoſophum imitabimur,qui vbi quædam in medio demonſtranda proponit; quædam nota,(veluti fundamentum iaciens,) quæ ab omnibus recepta,vel ſaltem alibi confirmata fuerunt, aſſumit. Sumamus itaque primum quòd animati corporis actiones, tam animo quàm corpori ſunt communes; affectuſque omnes totius ſunt animalis. Nam,vt primo de Anima teſta-

tur Aristoteles; Anima nec sentit, nec intelligit. Si quis autem hæc prestari ab anima asseruerit, idem quoque vel nere, vel texere animam poterit affirmare. Quamobrem homo intelligit, ac sentit, sed per animam. Neque affirmandum est, hominem esse animam, hoc enim aduersatur Philosopho octauo Metaphy. Accipimus item alterum æquè confessum, Nempe vires, quas anima vna cum corpore exercet, ad animam pertinere, dicique animæ virtutes, facultates, aut potestas: atque iccirco Philosophus, cùm in libro de Anima, de Anima protractare deberet, vnà quoque de eius facultatibus differuit: quòd mutuetur anima instrumenta à corpore, per quæ perficiãtur facultates. Vnde partes sunt animatæ, quatenus animata est substantia, quæ ex sentiendi facultate, & materia coniuncta est. Docet enim Alexander in Quæstionibus naturalibus, ac in libro suo de Anima, instrumentum animalis vt animatum est, appellari instrumentum. nam si Anima priuaretur, haud quanquam amplius dicendum esset instrumentum animalis, vt septimo Metaphy. & in fine quarti Meteor. demonstratum est ab Aristotele, non secus quàm manus abscissa, æquiuocè manus appellatur, non autem animalis organum. animal itaque ex anima & corpore conficitur; corpusque instrumentum est, cui anima vires, ac facultates sub ministrat, totumq. corpus id est quod agit. Illud etiam sumẽdũ est, quinque esse sensuũ instrumẽta, quòd tot numero sint facultates sentiendi exteriores, nec plures, nec pauciores. nam quinque tantùm modis sensus ab obiectis patiuntur. At instrumentum tactus mediumque, omnibus corporis particulis commune est, atque aliorum sensuum instrumentis. Viget enim tactus in ocu-

lis,

lis, lingua, auribus, naribus, perinde ac in toto anima li. Ad hæc, illud quoque nobis accipiendũ est, tanquã in libro de Anima explicatum, quodlibet instrumentum, facultatemque sentientem ita se habere, vt proximam potentiam suorum obiectorum; ipsa verò obiecta, vt actus, ac mouentia, & facultates denique in instrumentis, quasi pati. Verùm cum duplex sit passio, Altera instrumenti ipsius, vt animatum est; quo modo sensus tactus sentit, quòd animal, aut quęuis eius particula animata, vel animal fit per tactum. in quauis enim particula est instrumentum, vel medium tactus; ipsa scilicet caro, vel aliquid carni proportioni respondens. Altera passio est qua particulę patiuntur, quod ad has, vel illas facultates proprię destinantur: veluti oculi ad visum, lingua ad gustum, auris ad auditum, cerebrum ac nasus ad olfactum, atque hac ratione instrumenta à suis obiectis patiuntur, ac in se illorum species recipiunt. Cerebrũ enim per nares ab odoribus, à coloribus oculi, sensus audiendi à sono, à saporibus lingua patitur. Verùm hæc dicitur passio, siue perceptio, ratione instrumenti. nam sensus iudicium à corde, quod est primum sentiens, perficitur. propterea Alexander in primo de Anima, & Simpli. in tertio existimant, ipsum sentire non esse recipere: immo, vt testatur Simplicius, actio potius dicenda est, à quo septimo de Placit. Hipp. & Plat. non dissentit Galenus qui sensum non esse alterationem, sed alterationis dignotionem dixit: quandoquidem sensus in causa est, cur res sentiatur ac percipiatur. Licet tantùm asserere, ipsum sentire esse pati; idque secunda ratione, tum quod sensus potétia sit quæ ab obiecto perficitur; atque ita cũ intellectu, ac facultate, quam διακριτικὴν dicunt, conuenit, tum

quia species in organo corporeo recipitur, illudque à sensibilibus alteratur, adeò, vt si plus iusto excesserint eius temperiem ac rationem destruant corrumpantque. Atque id est, quod Arist. tertio de Anima ait, à nimis magno obiecto corrumpi sensum, instrumentum intelligens, neque enim sentiens tunc facultas afficitur. nam, vt testatur idem Philosophus in primo de Anima, si senex caperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis. Sentiendi enim potentia non læditur ab affectu sui instrumenti, nisi per accidens, vt Themistius docet. Est præter hæc omnia, aliud sumendum, quod quinque sensuum instrumenta puritate, & impuritate crassitieque interse distinguuntur. Est enim oculus omnium purissimus: proximus est auditus, hunc sequitur olfactus, deinde gustus; at inter omnes maximè crassus, ac terrestis est tactus, quippe qui ab efficacioribus obiectis, & maiori vi mouendi præditis mouetur. Cumque communis sit sensus tactus, pluribus quoque obnoxius est differentiis, quàm cæteri sensus. Nam à primis quatuor qualitatibus mouetur, calore, frigore, humore, siccitate. mouetur item à duro, & molli; aspero, & leni; graui, & leui; quæ qualitates materiæ immersę sunt, materiamque sequuntur; quare non est mirum, si efficaciorem actionem, affectusque validiores inferunt. Propter eãdem quoque rationem, sapores, cùm odoribus sint crassiores, vehementius afficiunt. est enim gustus, quidam tactus. Idem de cæteris obiectis est sentiendum. singula enim pro sua aut crassitie aut tenuitate magis minúsue sensum, pro sua scilicet natura afficiunt. hinc fit, vt visus quæ longissimè absunt discernat, quòd organum sua puritate etiam ad valde distans interuallum protrahatur. Postremo acci-

piendum nobis est medium in sensu tactus nobis esse innatum, quod in aliis non contingit sensibus. nam tactus pro medio carnem habet rem nobis cōnatam: quæ media dicitur, respectu cordis, vel spiritus. eadē enim passione tum instrumentum afficitur, tum medium. deinde cùm à temperamenti prædominio corpus solidum & terrestre sit, tactus re ipsa ab obiecto mouente, non sicut cæteri sensus à specie tantummodo afficit; de quo suprà tractatum est, qua de sententia Auerrois: Siquidem cùm caro animata sit, ac viuens, cordi quod primo sentit respondet, recipitque obiectorum species sine materia, easque sentit: exuperantias verò obiectorum iudicat, quòd temperata sit ex moderatione primarum qualitatum, vt secundo de Anima explicatur. Non est tamen ignorandum, appetitum, & facultatem appetentem sequi sensum omnem, ac ratione solùm inter se differre, idque quatuor modis. Primò sensus cognoscit, appetitus verò minime: Deinde sensus mouetur ab obiecto sensibili, Appetitus ab appetibili, quòd boni speciem præsefert. ipsum verò appetibile, & sensibile idem sunt; verùm qua appetibile, mouet appetitum: qua verò sensibile, à sensu cognoscitur. Deinde appetitus in actu, à bono, & appetibili excitatus, ad rem inclinatur: & propterea principium est motus localis, cum nihil aliud sit quàm fuga, vel persecutio desiderati. sensus verò, non nisi per appetitum est principium motus. Est item quarta differentia inter appetitum, & sensum, quod cum appetitus comes sit cognitionis, ac sensus, se habet vt perfectio, ac finis; quiuis affectus in appetitu genitus, erit finis cognitionis sensus. quare si est delectabilis perficit delectationem sensus; sin contra tristis, aut molestus, actio-

ni sentiendi imperfectionem tribuit. Itaque finis ratione, dicitur actus bonus, vel malus, iucundus, vel iniucundus. Verùm quia appetitus quelibet sensum sequitur, in quouis sensu actus est molestus, vel delectans. Hæc nobis constituenda fuerunt, sumpta ex libris de Anima, vbi abunde demonstrantur. Cæterũ quia nomen doloris variè à Philosopho accipitur (nã dolor, & voluptas est imago quædam rei præteritæ, quæ in memoria asseruatur; vel præsentis. hæc respectu futuri boni, dicitur spes, quæ veluti quoddam somnium est futuræ delectationis: illa respectu futuri mali, timor, magis propriè est, quàm dolor.) dicendum nobis est, de quo dolore hæc nostra disputatio nunc pertractat. de eo igitur agimus, qui oritur à re præsenti ac noxia. Est præterea quidam dolor, qui animi ægritudo dici potest: cui voluptas opponitur, pro vt est animi constitutio ad statum secundum naturam. Cæterùm voluptatem Aristoteles non vno modo definiuit, dixit enim decimo Ethic. voluptatem, esse terminum & perfectionem actus: Contrà verò dolorem imperfectionem. Alibi tamen definiuit, eam esse generationem secundum naturã. Rursus primo Rhetor. quamuis omnibus numeris absolutam definitionem illic non tradat; hoc tamen pacto eam describit: Supponamus (inquit) voluptatem esse quendam motum, & statum subitum, & sensibiliter in naturam proficiscentem: dolorem verò contrà. Quare hic locus aduersari videtur illi, qui dictus est ex decimo Ethic. Negat enim ibi voluptatem esse motum, aut fieri in tempore, sed temporis momento eam effici ait: hic verò contrà, motum quendam esse asserit. Alexander quoque secundo Topic. sentire videtur voluptatem leuem esse mo-

tum. At quis nam hic sit motus, nec ipse, nec alius interpres (quod viderim) nobis explicat. Scire itaque licet, eandem loquendi formam vsurpatam fuisse ab Aristotele tertia de Anima, cùm dicit, appetitũ motum quendam esse, aut actionem. vbi addunt Simplicius & Ioannes grammat. idcirco non dixisse Arist. appetitum motum esse simpliciter, sed quendam motum; quòd motus sit actus imperfectus, & fiat in tempore. vt tertio Ethic. traditum est: appetitus verò est motus perfectus, & actio perfecta. quæ res non solùm vera est in appetitu, sed in sensu, & ratione, quòd confertim subitoque fiant, vt eodem tertio de Anima declarauit. Dicitur etiam appetitus motus quidã, alia ratione, quam Simplicius affert ex sententia Alexandri: quoniam appetitus, cum sit principiũ motus localis, terminatur ad motum. anima enim appetens mouetur. Quare vbi primo Rhet. dixerat, esse motum quendam animi; adiecit, & statum, vel constitutionem subitam, vt nobis exprimeret non esse motum, sed perfectam actionem. Addidit etiam sensibilem, quia loquitur de voluptate, quæ sensus appetitionem sequitur: idque non vt eum à concoctione, vt quibusdam placuit, sed ab appetitu rationali distingueret. nam vt Plato scribit libro de Pulchro, voluptas ad sensum, gaudium & lætitia ad mentem pertinet. Additur & subitum, quoniam, (vt suprà docuimus, cum Galeni sententiam exponeremus,) neque voluptas, neque dolor fit nisi confertim, ac subito, & vt Græci dicunt ἀθρόως hoc est simul totus. Sic enim eam dictionem interpretatur Simplicius primo & octauo Phys. subdidit quoque Arist. in naturam, vt à dolore seiungeret. nam, (vt suprà monuimus) dolori, & voluptati commune est,

vt confertim fiant: sed distinguuntur, quòd ille sit constitutio præter naturam; hæc verò sit in naturam motus, & status. Cæterùm de hac voluptate & dolore, non est nobis nunc propositum disputare; sed de eo solo, qui à corpore læso, ac malè affecto proficiscitur: de quo disputantes, primum inuestigabimus, an sit sensus rei lædentis, vt multis placuit. (dixit enim Auicenna, esse sensum rei contrariæ.) vel, an sit actio læsa, seu deprauata, vt alii sentiunt. Nos quidem arbitramur non esse actum sensus, neque operationem. quod ita confirmamus: Appetitus non est sensus, sunt enim duæ inter se distinctę facultates; quare nec actio appetitus, est actio sensus. At dolor est in appetitu; quoniam est principium motus. dolor igitur non est sensus, sed contractio quædam animæ; vt contrà, voluptas effusio: Ita enim Alexander docet quarto Naturalium quæstion. quæstione sexta: at sensus actio, est cognoscere. Ad hæc finis, & media, per quæ ad finem peruenitur, non sunt idem: voluptas autem, & dolor sunt finis cognitionis sensus: igitur non sunt actio sensus. Præterea dolere nō est cognoscere, ergo dolor non est cognitio. quod patet, quia dolere est pati, sed sentire est cognoscere. nam, vt dictum est suprà, licet sensus generetur cum pasione, tamen sentire non est recipere. Insuper, perfectio actus cognoscendi, non est actus cognoscendi; idem enim seipsum perficeret: Sed delectatio est actionis perfectio, vt testatur Arist. decimo Ethic. igitur neque dolor, qui est actionis imperfectio. contrariorum enim eadem est ratio. nam voluptas & dolor, non sunt in facultate cognoscente: neque actiones & cognitiones facultatis cognoscentis; Sed affectiones appetitus sensus. verùm quoniam

ſenſus, & appetitus ſemper ſunt vnà, multis viſum eſt, idem eſſe actionem, & delectationem, cùm tamen actio delectationem ferè finem ſpectet, & delectatio perfectionem. Similiter dolor, cùm ſit imperfectio, non eſt finis ſecundum naturam; ſed à ſenſu abhorrens, & alienus. Deinde quamuis Medici dolorem, tanquam affectum curent, illi remedia adhibentes; id tamen faciunt, vt cauſam doloris auferant. Tribus enim modis curari dolorem iubent, auferendo cauſam lædentem; calorem innatum excitando, & ſtupefaciendo, ac retundendo ſenſum. atque id eſt docere, quomodo cauſa lædens, vel ipſa læſionis perceptio, quæ eſt proxima læſionis cauſa tolli poſſit. nam cum excitatur dolor, fit læſio aut extra in carne, aut intus ab intemperie. hanc læſionem ſenſus apprehendit, alioqui non doleremus. argumento ſunt gladiatores, qui in ipſo pugnæ feruore, perturbatis ſenſibus, nec læſionem ſentiunt, dum vulnerantur, nec dolent, niſi vbi ſanguis deferbuerit; tunc enim cognitio incipit vigere, & læſionem percipere, quo fit, vt doleat. Prima igitur cauſa doloris, eſt qualitas lædens: altera eſt perceptio ſenſus. nam ſi intellectus læſionem apprehenderet, haud quanquam doleremus. proinde ex his duabus cauſis, ex læſione inquam, eiuſdem perceptione, ſtatim naſcitur dolor; in quo, nec eſt vera generatio, nec motus. Siquidem non fit paulatim, neque per partes, vt optime Galenus docuit, ſed confertim. Verùm quia percipi poteſt & læſio, & locus læſionis, interdum adeò turbatur cognitio, vt læſio quidem percipiatur, locus tamen læſionis diſtingui non poſsit: quod uſu venit, vbi vel læſio exigua eſt, vel magna eſt perturbatio ſenſuum. Habes igitur facultatem, in quà hic affectus

gignitur, esse appetitum sensuum: præterea actionem eius ac formam, dicimus esse actionem à sensu & natura alienam. Quod clarißimè patefit exemplo adolescentis, qui si puellam perditè amauerit, deturque ei forte fortuna illius dextram apprehendere, incredibili afficitur delectatione. at vbi ille ardor deferbuerit, si eandem tetigerit, nullam percipit delectationem: & licet idem sit actus, eademque perceptio, non tamẽ eadem est delectatio, quoniam non est idem affectus. Quamobrem delectatio & dolor, in affectu, non autem in facultate agendi, & congnoscendi statuenda est: proxima tamen causa, cognitio læsionis est. Ex quo patet, dolorem neque ad solutam, vnitatem, neque ad intemperiem referendũ esse tanquam ad proximam causam. Verùm Medici, cùm curant dolorem, eiusque causam perscrutantur, sæpe causas doloris cum communis læsionis confundunt; credentes eandem esse doloris, ac læsionis proximam causam: attamen hoc aliter se habere iam ostensum est. proxima enim causa doloris, est perceptio læsionis: læsionis verò, soluta continuitas. quod apertius euadet, si ad causas læsionis, quas Medici doloris esse dicunt transeamus; & quæ nam fuerit Arist. sententia ea in re explicemus.

De Causis læsionis in dolore iuxta Peripateticorum decreta. Cap. XI.

MEdici, quorum officium est, si non læsiones tollere, at saltem appositè facere ad tollendũ: cum id se præstare non posse cognoscant, nisi causas perspiciant: cumque dolorem, malum quendam affectum esse animaduertant, quem læsio percepta

pta gignit; diu multumque eius læsionis causas perscrutati sunt; duasque tandem eas esse inuenerunt, intemperiem & solutionem continui. Dubitarunt deinde vtra harum dici posit propinquior ac potior causa. Galenus quidem, intelligens dolorem, non nisi à vehementibus, ac maximis causis gigni; putauit qualitates sine solutione continui, nullo modo in sensu inducere posse symptoma adeò acerbum, & propterea diuisionem continui necessariò concurrere existimauit: persuadēs sibi, fieri nō posse vt pars ita validè lędatur, quin vnitas eius soluatur. At Auerroës, vtpote philosophus, nolens à physicis principiis discedere; opinatus est, vt in aliis sensibus, ita etiam in tactu perfectionem, aut læsionem à propriis obiectis produci; ac propterea à qualitatibus, tanquam propriis obiectis tactus, læsionem ac perfectionem eius voluit proficisci. Iudicans porrò vnitatis solutionem non esse propriū tactus obiectum; nullo modo adduci potuit, vt eam propriam esse doloris causam existimaret. Ob quam authorum controuersiam euenit, vt recentiores Medici maioribus perpetuum indixerint bellum. Nos autem, qui philosophorum decreta sectamur; vt ipsa rei veritas magis elucescat; neque vllus supersit dubitandi locus, quædam in medium statuamus: Ac primùm, sensus omnes nequaquam delectari, aut affligi, & lædi: nisi ab eo, quod à propriis obiectis, tanquam à prima ac summa causa promanat. Ita enim visus à colore, vel lumine; auditus, à sono; olfactus, ab odoribus; gustus, à saporibus: tactus denique à suis qualitatibus, bene maléue afficitur. Siquidem in sensuum instrumētis inde perfectio oritur, vnde & læsio emanat. Verùm nihil agit in sensum, nisi suum obiectum. ergo proprium obie-

ctum est,quod aut lædit,aut actionem perficit.atque id apertissimè demõstratũ est à Philosopho in secundo de Anima vbi docet sensum, esse potentiam;obiectum verò, actum. Potentia porrò non patitur,nisi ab eo cuius est potentia; neque ab alio perficitur, quàm à suo actu: cumque proprium obiectum, & actus sit, & perficiat; idem quoque actionem lædet. Alioquin si duo essent, & vnum læderet, atque alterum perficeret;eaque non possent, nisi per actionem generari: duo prorsus diuersa agerent in potentiam. Quòd si detur, nullum erit obiectum propriũ,vnius potentiæ; nec sensibilia propria erunt, sed quodlibet aget in quodlibet, quo nihil magis absurdum proferri potest. Statuendum itaque est, solùm propria obiecta lædere, & perficere. Est & alterum nobis constituendum, nempe solutionem vnitatis in tactus instrumẽto à tangibili qualitate prouenire.quod clarissimè apparet in carne, vbi eius vnitas soluitur & vulneratur à re dura, & acuta, aut contunditur à dura, & renitente; aut alia ratione, quàm sensus facilè diiudicat, dissoluitur. nam etsi lateat interdum diuisio, & intra carnem delitescat: tamen à qualitate mordente, extendente, premente, rarefaciente diuiditur. Omnis igitur solutio cõtinui,vt in tactu à qualitate tangibili, ita in visu cæterisque sensibus à suis obiectis emanat. Quam rem si Auerroës ità apertè, vt nos nunc fecimus, enarrasset: nemo hæc in dubiũ vertisset. Est & tertium statuendum, vt omnis controuersia tollatur, quod diuisio continui læsio est, quam diuidens aliquid facit, non autem causa læsionis: quæ læsio nihil aliud est, nisi partium coniunctarum distantia: quarum vnitas sanitas erat. Hæc autem diuisio & distantia percipitur à sensu commu

ni, quemadmodum & ipsæ sensationes, vt libro tertio de Anima explicauimus. Quare cùm recentiores dicebant, sensum non apprehendere obiectum commune, nisi per proprium, id verissimum erat: neque enim sensus exterior diuisionem comprehendit, nisi per qualitatem diuidentem, quæ diuidendo tangit, & tangendo diuidit. Simul enim hæc fiunt, neque consistunt, in eo, quod factum est: sed in eo, quod fit: Distantia porrò cognoscitur à sensu communi, & ratione: verùm quia dolor non est actio sensus, distantia partium in sensum agere nequit, ita vt dolorem inferat: Sed qualitas tantùm, quæ inter tangendum diuidit, mouetque sensum: sensus verò cõmunis læsionem percipit. Inde enim vera est læsio, quæ dolorem excitat. Atque hoc pacto continui diuisione, quæ maxima læsio est, inferri dolorem censemus. At quod perceptio læsionis, sit doloris causa, sexto Topicorum: traditum quoque est ab Arist. vbi cùm dolorem in sensu tactus, communi ac peruulgata definitione describens inquit, dolor est passio animalis, à distantia partium cohærentium facta, cum violentia. In hac definitione ponitur ipsum subiectũ; nẽpe animal; nã quod inanime est, non sentit, & propterea non dolet. apponit etiam Arist. formã scilicet passionem. est enim affectus, vt iam dictum est: & non actio, aut facultas agendi. adiicit, & causam, quæ est maxima læsio, ex distantia partium. denique & modum adscribit, quo generatur dolor, vbi addit cum violentia, hoc est simul, confertim, ac subito. Illud verò animaduertendum est, non frustra additum esse ab Arist. illud verbum Cohærẽtium, cum reddit causam, maximam scilicet læsionem ex distantia partium cohærentium. Nam nisi partes inter se nã

turaliter cohæreāt coniūctæque sint; distantia nec lædit, nec dolorē affert. quod patet in digitis, qui cū naturaliter nō cohærēt interse, sed sint disiuncti, si quis antè eos coniunxerit, deinde disiungat, nullum propterea dolorem sentiet. Nec est audiendus Conciliator, qui per distantiam, malam proportionem intellexit. Mala enim proportio est inter obiectum, & potentiam; non autem inter instrumenta. Illud etiam statuendum est, in aliis sensibus, præter tactum, qui organum minus crassum habet, non tantam fieri actionem ab obiecto, quòd minus agere posit. Et quanquam in his etiam læsio aliqua, ac dolor excitatur: non tamen tacta est, vt vere dici posit solutio continui. Sed in tactu, cum obiectum sit efficacius in agendo, & magis crassum, magis quoque afficit sensus instrumētum: quod ad doloris generationem, qui maxima læsio est, necessariò requiritur. Id cum Galenus probè intelligeret, negauit læsionem, quam humor infert, dolorem excitare: Tum quia non soluit continuum, tum quia inter qualitates tangibiles minorem vim agendi obtinet. Nos tamen ex Philosophi sententia, ab humore etiam quandam molestiam leuemque dolorem inferre posse censemus; licet non summum, quale continui solutio affert. quod Galenus quoque septimo de Placit. Hyppo. & Plat. videtur asserere. Ex quibus colligitur, eas qualitates, quas percipit sensus, etiam si continuum non soluāt, exiguos tamen dolores afferre: Atque vbi ita lędunt, vt vnitatem separent, cum hæc sit maxima læsio, ingentem maximumque inferre dolorem. Atque hoc ita accipiendum est, vt intelligas, pro varietate loci, in quo dolor est, & partium diuisarum; illum intendi & remitti posse. Postremo statuendum est, excellens

obiecti siue magnum, vt habet Arist. tertio de Anima sensum corrumpere: soluit enim obiecti excessus rationem, seu proportionem; non quidem illam, quæ inter obiectum est & potentiam (nam cum obiectum excellens est, statim quoque proportionem excedit:) sed qualitatum, quæ in organo sunt, & humorum temperiem destruit. nanque his probè temperatis, fit sensus: quòd si eorum temperies aboleatur, aut labefactetur; vel nullus fit sensus, vel certè paruus, hoc enim voluit Arist. quinto de Generatione animaliū, in sensu visus cum sensibile sensum mouet, vt est lucidum organum sensus visus, est commensuratum ipsi obiectum: cum vt humidum mouet, & temperiem agitat, tunc improportionatum esse obiectum dicemus. non intelligens, igitur, per eccellentiam, malam proportionem, & relationem, quam tradit Conciliator; sed potius obiecti excessum, quem sequitur illa proportio mala, atque immoderata. neque immoderantia ipsa est causa doloris, alioquin vbicunque esset, ibi dolorem afferret: sed causa est læsionis in instrumēto per se, potestque interdum esse adeò vehemēs, & magna, vt sensui dolorem inferat, quemadmodum suprà monuimus. In tactu autem excessus obiecti per se animal interimit, & dolorem excitat; quoniam soluit vnitatem. Frigidum venenum, puta opium, quanquam lædit animal per tactum; non tamen dolorem affert, sed stuporem, qui doloris potius imago & sensus priuatio, quàm dolor dici debet. Quibus ita constitutis facilè nūc quæstionibus, quæ diu philosophos, & medicos torserunt, satis fiet. Est enim proprium rectæ diffinitionis, essentiam rei, cuius ratio quæritur, explicare; & causas apposité reddere, accidentium, quæ ab essentia rei proficiscuntur: demum

omnes nodos, & quæstiones, quæ accidunt dissolue re. Huius igitur symptomatis, quod est dolor, ratio reddita est, & illius causæ simul explicatæ sunt: modò reliquum est vt dubitationibus respondeam.

Dubia, quæ superioribus dictis accidunt,
Cap. XII.

CONtraria, causas contrarias, quibus fiunt, necesse est, vt habeant. Quare cum dolor, & voluptas contraria sint; necessarium erit, vt à causis contrariis generentur. Cùm igitur solutio continui sit acerba læsio, dolorem excitans: Iurè & vnio, delectationis causa necessariò erit. Sed videmus, quòd ex conglutinatione & vnione vulneris, non sequitur delectatio. minime igitur confitendum est, diuisionem dolorem generare posse. Adhuc dolor fit simul & confertim: diuisio, est motus (vt philosophi dicunt) localis, qui tempore indiget. igitur hæc duo, diuisio, & dolor haudquaquam cohærent. Rursus, non videtur dolor esse pasio præter sensationē: quoniam pasio est qualitas, quam Arist. inter qualitates tertii modi reposuit, vt superius reprobauimus. Prae terea, sentire est pati; dolere, est pati: igitur dolor, est sensus. & quoniam hæc reciprocātur & commeant, possunt affirmatiuè in prima & secunda figura reponi. Accedit, quòd si non esset sensus, esset sensibile: quo fit vt sentiretur. & quo argumento superius dolorem non esse qualitatem sensibilem demonstrauimus: eodem probauimus, esse sensum. Quòd si non detur, sine dubitatione sensibile erit: quoniam omne quod est in sensu, aut est actus, aut potentia,

aut obiectum. Amplius, superius dicta manca esse videntur, quod multa tacuerimus, quæ ad doloris exquisitam intellectionem sunt valde necessaria. non enim fuit explicatum, quænam sint partes, quæ sentiunt dolorem: illæ'ne quæ post diuisionem remansere diuisæ, an illa quæ per diuisionem aboletur. partes sanè, quæ diuisæ relinquuntur, cùm vna ab altera distet, nullum percipiunt rei diuidentis sensum: & multò minus illa, quæ iam periit: quoniam quod non est, sentire haud potest. Ad hæc in iis quæ superius dicta sunt, non explicuimus, an dolor sit morbus; quandoquidē inuicē pugnare videntur dolor, & morbus. Morbus enim res est facta, & dispositio permanēs, vt Galeno placuit: Dolor est res, quæ fit, & confertim. Sed si læsionem esse affirmabimus, (vt suprà diximus) erit dubio procul morbus: cum hæc inuicem reciprocentur, morbus, & læsio. Desiderantur ad hæc multa alia, nempe an sit aliquis dolor naturalis. Deinde, an species, quam sensus recipit, sit doloris causa; an res ipsa percepta. Post hæc, quod maximè, cùm de dolore tractemus, videtur esse explicandum, prætermissum est: nempe, an eadem corporis parte, simul dolere, & voluptate affici posimus. Præterea quomodo anima in dolore, & voluptate cum corpore afficiatur. Vlterius, vtrū dolor rectius dicatur Actio corrupta; an Pasio corrupta, & an ex speciebus doloris, maior vel minor soluta continuitas percipiatur. Postremò, quomodo ob vehementem imaginationem, in nobis commiseratio oriatur, ex alterius miseria, vel dolore; si forte huius aut illius aliquod membrum lacerari, vel vri intuemur

Dubitationum solutio. Cap. XIII.

ETsi diu latuerit medicos, ac philosophos, & ratio & causa doloris: tamen, quoniam aperta est huius dubitationis ratio, & causa, nodos explicare non erit difficile. Et ad primam quęstionem dicendum est, assumptum esse verum, quòd vnio diuisarum partiũ est motus, & constitutio secundum naturam; quoniã scopum habet sanitatem, quæ est corporis perfectio; quemadmodum diuisio continui est læsio, & motus præter naturam. Verùm cùm vnio non subito fit, nõ generatur inde passio, quæ voluptas dicatur: sed si affatim sit, in ipsa percipitur delectatio. Ex diuisione verò percipitur sæuum symptoma, quod est dolor, cum confertim fiat. Ad alteram verò dicemus, Quòd diuisio est læsio: quę cum primùm à sensu percipitur, inducit passionem in appetitu, idque confertim. Modus igitur, & qualitas lædẽs, sunt summæ causæ: proxima autem est perceptio læsionis, quæ fit confertim. Et quod perbelle Aristoteles libro octauo Physic. docuit, agens de caprifico diuidente parietem, & de guttis cauantibus lapidẽ, & de generatione glaciei, quòd fiunt confertim, & tota simul, quamuis motus antecedat; idem nunc de dolore, & voluptate sentiendũ puto, cùm sint affectiones, quæ sensum sequantur, & perceptio læsionis subito fiat, affectioque tota simul excitetur. nam idem verbum ἀθρόως, quo vsus est Philosophus octauo Phys. in generatione quoq. doloris vsurpatur. An verò significet fieri in instãti, vel simul, dissentiunt Porphirius, & Simpl. primo Phys. at ego Simplicii sententiæ accedo, quòd confertim, & tota simul, & concauatio lapidis, & diuisio à caprifico, & glacies generantur. Iustis nanque de causis, semper

ex Arist. sententia tenẽdum censeo, nullam naturalẽ mutationem in instanti fieri; bene ἀθρόως id est confertim, & totam simul, quod in decimo Ethicorum nobis aperte significauit Philosophus. Sed nunc non est his locus; ad alia igitur, quæ de genere doloris ambiguntur respondeamus. Est enim genus doloris passio, vt docuit Philosophus; sed dicendum Aristotelem non accipere passionem pro passibili qualitate: Sed intelligere passionẽ, vt cum actione cõparatur, vt veluti iam ante explicauimus; & hac rationẽ alterum genus constituit. At ii, qui probare nituntur, dolorem esse sensum, hoc medio, quoniam, & dolor, & sensus passiones dicũtur; similiter decipiuntur, ac si quis probare velit hominẽ esse asinum per hoc quod ambo sunt animalia. vt si ratiocinarentur, homo est animal, leo est animal, igitur leo est homo. Sed & id quod pro confesso acceperunt, falsum est, nempe hæc inuicẽ reciprocari. nam nec omnis passio est sensus, nec omnis passio est dolor, sed differentibus rationibus sensus, & dolor dicuntur passiones: sensus quidem, cum sentiat, eo quod organũ recipit, ac patitur, dicitur esse passio, & est facultas quæ mouetur à sensibili, vt superius explicatum est. dolor autem est affectus in appetitu, ex sensu ortus. nam cum sentimus, continuo sequitur in appetitu affectus. quod Philosophus septimo Ethicorũ perbelle significauit, cùm inquit, animal in sentiendo laborare, tum quòd spiritus in functione laboret, tum quòd sequatur affectus in appetitu. Ad aliam porrò dubitationem dicamus; quòd diuisio, quam illi in medium adduxerunt, manca est. ea enim quæ in nobis sunt, sunt facultas sentiendi, actus, & passio, quę sequitur actũ, quęque à Medicis symptoma dicitur, sensibile autem

eſt extra animam, & ob id libro ſecūdo de anima : cum volumus non ſemper ſentimus inquit Philoſophus. Itaque cenſendum eſt, cauſas primas ſentiendi, duas eſſe, vnam in nobis, quæ eſt facultas ſentiendi; alteram verò eſſe ſenſibile ipſum. at dolor inter cauſas non numeratur. non valet igitur, non eſt actus ſentiendi, igitur eſt ſenſibile. nam eſt paſsio, quæ ſentiendi actum ſequitur. In hac autem differētia, inter actū ſentiēdi, & affectum, quàm plures non vulgares Philoſophi aperte decepti ſunt. Ariſt. decimo Ethicorū inquit, quod etſi actio ſenſus, & voluptas ſimul fiāt, non tamen ſunt idem. vbi illos damnare videtur, qui affectum, & actum ſentiendi, vt vnum accipiebant. Sed iam ſatisfaciendum eſt iis, qui multa in noſtra tractatione de dolore deſiderabant: & primum ſciſcitantibus quænam partes continui, cùm primum diuiditur, dolorem ſentiant? dicendum eſt, partes, quæ diuidens tangunt, percipere ſenſum rei lædentis, cùm illę aut alteratæ aut diuiſæ tātum ſint, aut diuiſę ſimul & alteratæ. Diuiſio autem vnitatem corrumpit, & dualitatem generat, vt iam diximus. Et quamuis, facta iā diuiſione, partes à diuidente diſtent, tamen dum diuidit, partes hæ diuidens tangunt, & tanguntur ab illo. ſed alteri iam dubitationi ſatisfaciendum. ſi quæuis lęſio, ſiue paſsio præter naturam, occurrens corpori, morbus dicetur; Iurè ſub morbo dolor comprehendi poterit. At ſi, vt Medici volūt, morbus eſt affectus factus, & dolor ſymptoma eſt, & paſsio, vt loquitur Ariſtoteles, (nam paſsionē vocat, quod Medici ſymptoma dicunt.) ſuumque eſſe dum fit habet; nō vtiq. dicetur morbus. Quòd ſi vlterius inſtabitur, dolor aliquando multo tempore durat, igitur inter morbos numerandus videtur, vt Conciliator cenſuit. Ad hęc

dolor actiones sæpenumero lædit; est autem morbi proprium lędere primò & immediate operationes. Iis est respondendum, quod duratio non impedit, nec remouet rationem, ac naturã rei, vt Arist. primo Ethic. adnotauit. nanque albedo quæ diem vnum durat est eiusdem rationis, cum albedine, quæ mille annos durauit. Cum igitur dolor sua natura, & per se sit passio, profecta ab actione, & illam sequens: propter hoc, quòd multo aut pauco tempore durauerit, suam naturam nulla ratione mutabit. Deinde si morbus dicetur, erit dispositio, vel habitus antecedens ipsas actiones illasque lædens, vt causa, & si aliquando lædit actiones, id facit, non vt res quædam facta sed dum fit, & vt effectus non vt causa. Est enim aliquando tanta læsio in instrumento sensus, vt turbet sensum, & mouendi principium, quod afficitur dolore. est enim motus principium, appetitus: cuius dolor est affectus. Percontantur quidam vlterius, An ex Aristotelis sententia, dolor aliquis sit naturalis. id enim persuadere videtur dolor mulierum parturientium, & dolor puerorum qui dentire incipiunt. nã si coniungitur rei naturali, videtur naturalis, dolor igitur cum coniungatur rebus, quæ à natura proueniũt naturalis videtur esse. Sed iis satisfaciẽdum est, quòd omnis dolor sit præter naturam; quoniam aduersatur naturæ, id est formæ, & conditionibus, quibus forma in materia permanet. quare si alicui rei à natura profectæ, iungitur; illud à natura, non per se intenditur, sed ex accidenti. Proponit enim sibi natura animal in lucem edere. in quo tantã cernit perfectionem vt modò completum edatur, quamuis cum aliquo vitæ discrimine compleatur opus, dolorem paruifaciat. simili ratione, & de aliis dicere expedit. Verùm

vt confertim fiant: sed distinguuntur, quòd ille sit constitutio præter naturam; hæc verò sit in naturam motus, & status. Cæterùm de hac voluptate & dolore, non est nobis nunc propositum disputare; sed de eo solo, qui à corpore læso, ac malè affecto proficiscitur: de quo disputantes, primum inuestigabimus, an sit sensus rei lædentis, vt multis placuit. (dixit enim Auicenna, esse sensum rei contrariæ.) vel, an sit actio læsa, seu deprauata, vt alii sentiunt. Nos quidem arbitramur non esse actum sensus, neque operationem. quod ita confirmamus: Appetitus non est sensus, sunt enim duæ inter se distinctę facultates; quare nec actio appetitus, est actio sensus. At dolor est in appetitu; quoniam est principium motus. dolor igitur non est sensus, sed contractio quædam animæ; vt contrà, voluptas effusio: Ita enim Alexander docet quarto Naturalium quæstion. quæstione sexta: at sensus actio, est cognoscere. Ad hæc finis, & media, per quæ ad finem peruenitur, non sunt idem: voluptas autem, & dolor sunt finis cognitionis sensus: igitur non sunt actio sensus. Præterea dolere nō est cognoscere, ergo dolor non est cognitio. quod patet, quia dolere est pati, sed sentire est cognoscere. nam, vt dictum est suprà, licet sensus generetur cum passione, tamen sentire non est recipere. Insuper, perfectio actus cognoscendi, non est actus cognoscendi; idem enim seipsum perficeret: Sed delectatio est actionis perfectio, vt testatur Arist. decimo Ethic. igitur neque dolor, qui est actionis imperfectio. contrariorum enim eadem est ratio. nam voluptas & dolor, non sunt in facultate cognoscente: neque actiones & cognitiones facultatis cognoscentis; Sed affectiones appetitus sensus. verùm quoniam

ſenſus, & appetitus ſemper ſunt vnà, multis viſum eſt, idem eſſe actionem, & delectationem, cùm tamen actio delectationem ferè finem ſpectet, & delectatio perfectionem. Similiter dolor, cùm ſit imperfectio, non eſt finis ſecundum naturam; ſed à ſenſu abhorrens, & alienus. Deinde quamuis Medici dolorem, tanquam affectum curent, illi remedia adhibentes; id tamen faciunt, vt cauſam doloris auferant. Tribus enim modis curari dolorem iubent, auferendo cauſam lædentem; calorem innatum excitando; & ſtupefaciendo, ac retundendo ſenſum. atque id eſt docere, quomodo cauſa lædens, vel ipſa læſionis perceptio, quæ eſt proxima læſionis cauſa tolli poſſit. nam cum excitatur dolor, fit læſio aut extra in carne, aut intus ab intemperie. hanc læſionem ſenſus apprehendit, alioqui non doleremus. argumento ſunt gladiatores, qui in ipſo pugnæ feruore, perturbatis ſenſibus, nec læſionem ſentiunt, dum vulnerantur, nec dolent, niſi vbi ſanguis deferbuerit; tunc enim cognitio incipit vigere, & læſionem percipere, quo fit, vt doleat. Prima igitur cauſa doloris, eſt qualitas lædens: altera eſt perceptio ſenſus. nam ſi intellectus læſionem apprehenderet, haud quanquam doleremus. proinde ex his duabus cauſis, ex læſione inquam, eiuſdem perceptione, ſtatim naſcitur dolor; in quo, nec eſt vera generatio, nec motus. Siquidem non fit paulatim, neque per partes, vt optime Galenus docuit, ſed confertim. Verùm quia percipi poteſt & læſio, & locus læſionis, interdum adeò turbatur cognitio, vt læſio quidem percipiatur, locus tamen læſionis diſtingui non poſsit. quod uſu venit, vbi vel læſio exigua eſt, vel magna eſt perturbatio ſenſuum. Habes igitur facultatem, in qua hic affectus

pta gignit; diu multumque eius læsionis causas perscrutati sunt; duasque tandem eas esse inuenerunt, intemperiem & solutionem continui. Dubitarunt deinde vtra harum dici posit propinquior ac potior causa. Galenus quidem, intelligens dolorem, non nisi à vehementibus, ac maximis causis gigni, putauit qualitates sine solutione continui, nullo modo in sensu inducere posse symptoma adeò acerbum, & propterea diuisionem continui necessariò concurrere existimauit: persuadés sibi, fieri nō posse vt pars ita validè lędatur, quin vnitas eius soluatur. At Auerroës, vtpote philosophus, nolens à physicis principiis discedere; opinatus est, vt in aliis sensibus, ita etiam in tactu perfectionem, aut læsionem à propriis obiectis produci; ac propterea à qualitatibus, tanquam propriis obiectis tactus, læsionem ac perfectionem eius voluit proficisci. Iudicans porrò vnitatis solutionem non esse propriū tactus obiectum; nullo modo adduci potuit, vt eam propriam esse doloris causam existimaret. Ob quam authorum controuersiam euenit, vt recentiores Medici maioribus perpetuum indixerint bellum. Nos autem, qui philosophorum decreta sectamur; vt ipsa rei veritas magis elucescat, neque vllus supersit dubitandi locus, quædam in medium statuamus: Ac primùm, sensus omnes nequaquam delectari, aut affligi, & lædi: nisi ab eo, quod à propriis obiectis, tanquam à prima ac summa causa promanat. Ita enim visus à colore, vel lumine; auditus, à sono; olfactus, ab odoribus; gustus, à saporibus: tactus denique à suis qualitatibus, bene maléue afficitur. Siquidem in sensuum instrumētis inde perfectio oritur, vnde & læsio emanat. Verùm nihil agit in sensum, nisi suum obiectum. ergo proprium obie-

ctum est,quod aut lædit,aut actionem perficit,atque id apertissimè demõstratũ est à Philosopho in secundo de Anima vbi docet sensum, esse potentiam;obiectum verò, actum. Potentia porrò non patitur,nisi ab eo cuius est potentia; neque ab alio preficitur, quàm à suo actu: cumque proprium obiectum, & actus sit, & perficiat; idem quoque actionem lædet. Alioquin si duo essent, & vnum læderet, atque alterum perficeret;eaque non possent, nisi per actionem generari: duo prorsus diuersa agerent in potentiam. Quòd si detur, nullum erit obiectum propriũ vnius potentiæ; nec sensibilia propria erunt, sed quodlibet aget in quodlibet. quo nihil magis absurdum proferri potest. Statuendum itaque est, solùm propria obiecta lædere, & perficere. Est & alterum nobis constituendum, nempe solutionem vnitatis in tactus instrumẽto à tangibili qualitate prouenire. quod clarissimè apparet in carne, vbi eius vnitas soluitur & vulneratur à re dura, & acuta, aut contunditur à dura, & renitente; aut alia ratione, quàm sensus facilè diiudicat, dissoluitur: nam etsi lateat interdum diuisio, & intra carnem delitescat: tamen à qualitate mordente, extendente, premente, rarefaciente diuiditur. Omnis igitur solutio cõtinui,vt in tactu à qualitate tangibili, ita in visu cæterisque sensibus à suis obiectis emanat. Quam rem si Auerroës ita apertè, vt nos nunc fecimus, enarrasset: nemo hæc in dubiũ vertisset. Est & tertium statuendum, vt omnis controuersia tollatur, quod diuisio continui læsio est, quam diuidens aliquid facit, non autem causa læsionis: quæ læsio nihil aliud est, nisi partium coniunctarum distantia: quarum vnitas sanitas erat. Hæc autem diuisio & distantia percipitur à sensu commu

ni, quemadmodum & ipsæ sensationes, vt libro tertio de Anima explicauimus. Quare cùm recentiores dicebant, sensum non apprehendere obiectum commune, nisi per proprium, id verissimum erat: neque enim sensus exterior diuisionem comprehendit, nisi per qualitatem diuidentem, quæ diuidendo tangit, & tangendo diuidit. Simul enim hæc fiunt, neque consistunt, in eo, quod factum est: sed in eo, quod fit: Distantia porrò cognoscitur à sensu communi, & ratione: verùm quia dolor non est actio sensus, distantia partium in sensum agere nequit, ita vt dolorem inferat: Sed qualitas tantùm, quæ inter tangendum diuidit, mouetque sensum: sensus verò cõmunis læsionem percipit. Inde enim vera est læsio, quæ dolorem excitat. Atque hoc pacto continui diuisione, quæ maxima læsio est, inferri dolorem censemus. At quod perceptio læsionis, sit doloris causa, sexto Topicorum traditum quoque est ab Arist. vbi cùm dolorem in sensu tactus, communi ac peruulgata definitione describens inquit, dolor est passio animalis, à distantia partium cohærentium facta, cum violentia. In hac definitione ponitur ipsum subiectũ; nẽpe animal; nã quod inanime est, non sentit, & propterea non dolet. apponit etiam Arist. formã scilicet passionem. est enim affectus, vt iam dictum est: & non actio, aut facultas agendi. adiicit, & causam, quæ est maxima læsio, ex distantia partium. denique & modum adscribit, quo generatur dolor, vbi addit cum violentia, hoc est simul, confertim, ac subito. Illud verò animaduertendum est, non frustra additum esse ab Arist. illud verbum Cohærẽtium, cum reddit causam, maximam scilicet læsionem ex distantia partium cohærentium. Nam nisi partes inter se na

turaliter cohæreāt coniūctæque ſint; diſtantia nec læ dit, nec dolorē affert. quod patet in digitis, qui cū na turaliter nō cohærēt interſe, ſed ſint diſiuncti, ſi quis antè eos coniunxerit, deinde diſiungat, nullum propterea dolorem ſentiet. Nec eſt audiendus Conciliator, qui per diſtantiam, malam proportionem intellexit. Mala enim proportio eſt inter obiectum, & potentiam; non autem inter inſtrumenta. Illud etiam ſtatuendum eſt, in aliis ſenſibus, præter tactum, qui organum minus craſſum habet, non tantam fieri actionem ab obiecto, quòd minus agere poſsit. Et quanquam in his etiam læſio aliqua, ac dolor excitatur: non tamen tacta eſt, vt vere dici poſsit ſolutio continui. Sed in tactu, cum obiectum ſit efficacius in agendo, & magis craſſum, magis quoque afficit ſenſus inſtrumētum: quod ad doloris generationem, qui maxima læſio eſt, neceſſariò requiritur. Id cum Galenus probè intelligeret, negauit læſionem, quam humor infert, dolorem excitare: Tum quia non ſoluit continuum; tum quia inter qualitates tangibiles minorem vim agendi obtinet. Nos tamen ex Philoſophi ſententia, ab humore etiam quandam moleſtiam leuemque dolorem inferre poſſe cenſemus; licet non ſummum, quale continui ſolutio affert. quod Galenus quoque ſeptimo de Placit. Hyppo. & Plat. videtur aſſerere. Ex quibus colligitur, eas qualitates, quas percipit ſenſus, etiam ſi continuum non ſoluāt, exiguos tamen dolores afferre: Atque vbi ita lędunt, vt vnitatem ſeparent, cum hæc ſit maxima læſio, ingentem maximumque inferre dolorem. Atque hoc ita accipiendum eſt, vt intelligas, pro varietate loci, in quo dolor eſt, & partium diuiſarum; illum intendi & remitti poſſe. Poſtremo ſtatuendum eſt, excellens

obiectũ siue magnum, vt habet Arist.tertio de Anima sensum corrumpere: soluit enim obiecti excessus rationem, seu proportionem; non quidem illam, quæ inter obiectum est & potentiam(nam cum obiectum excellens est, statim quoque proportionem excedit:) sed qualitatum, quæ in organo sunt, & humorum temperiem destruit. nanque his probè temperatis, fit sensus: quòd si eorum temperies aboleatur, aut labefactetur; vel nullus fit sensus, vel certè paruus, hoc enim voluit Arist. quinto de Generatione animaliũ, in sensu visus cum sensibile sensum mouet, vt est lucidum organum sensus visus, est commensuratum ipsi obiectum: cum vt humidum mouet, & temperiem agitat, tunc improportionatum esse obiectum dicemus. non intelligens, igitur, per eccellentiam, malam proportionem, & relationem, quam tradit Conciliator; sed potius obiecti excessum, quem sequitur illa proportio mala, atque immoderata. neque immoderantia ipsa est causa doloris, alioquin vbicunque esset, ibi dolorem afferret: sed causa est læsionis in instrumẽto per se, potestque interdum esse adeò vehemẽs, & magna, vt sensui dolorem inferat, quemadmodum suprà monuimus. In tactu autem excessus obiecti per se animal interimit, & dolorem excitat; quoniam soluit vnitatem. Frigidum venenum, puta opium, quanquam lædit animal per tactum; non tamen dolorem affert, sed stuporem, qui doloris potius imago & sensus priuatio, quàm dolor dici debet. Quibus ita constitutis facilè nũc quæstionibus, quæ diu philosophos, & medicos torserunt, satis fiet. Est enim proprium rectæ diffinitionis, essentiam rei, cuius ratio quæritur, explicare; & causas appositè reddere, accidentium, quæ ab essentia rei proficiscuntur: demum

omnes nodos, & quæstiones, quæ accidunt dissolue re. Huius igitur symptomatis, quod est dolor, ratio reddita est, & illius causæ simul explicatæ sunt: modò reliquum est vt dubitationibus respondeam.

Dubia, quæ superioribus dictis accidunt,
Cap. XII.

CONtraria, causas contrarias, quibus fiunt, necesse est, vt habeant. Quare cum dolor, & voluptas contraria sint; necessarium erit, vt à causis contrariis generentur. Cùm igitur solutio continui sit acerba læsio, dolorem excitans: Iurè & vnio, delectationis causa necessariò erit. Sed videmus, quòd ex conglutinatione & vnione vulneris, non sequitur delectatio. minime igitur confitendum est, diuisionem dolorem generare posse. Adhuc dolor fit simul & confertim: diuisio, est motus (vt philosophi dicunt) localis, qui tempore indiget. igitur hæc duo, diuisio, & dolor haudquaquam cohærent. Rursus, non videtur dolor esse paßio præter sensationẽ: quoniam paßio est qualitas, quam Arist. inter qualitates tertii modi reposuit, vt superius reprobauimus. Præterea, sentire est pati; dolere, est pati: igitur dolor, est sensus. & quoniam hæc reciprocãtur & commeant, possunt affirmatiuè in prima & secunda figura reponi. Accedit, quòd si non esset sensus, esset sensibile: quo fit vt sentiretur. & quo argumento superius dolorem non esse qualitatem sensibilem demonstrauimus: eodem probauimus, esse sensum. Quòd si non detur, sine dubitatione sensibile erit: quoniam omne quod est in sensu, aut est actus, aut potentia,

aut obiectum. Amplius, superius dicta manca esse videntur, quod multa tacuerimus, quæ ad doloris exquisitam intellectionem sunt valde necessaria. non enim fuit explicatum, quænam sint partes, quæ sentiunt dolorem: illæ'ne quæ post diuisionem remansere diuisæ, an illa quæ per diuisionem aboletur. partes sanè, quæ diuisæ relinquuntur, cùm vna ab altera distet, nullum percipiunt rei diuidentis sensum: & multò minus illa, quæ iam periit: quoniam quod non est, sentire haud potest. Ad hæc in iis quæ superius dicta sunt, non explicuimus, an dolor sit morbus; quandoquidē inuicē pugnare videntur dolor, & morbus. Morbus enim res est facta, & dispositio permanēs, vt Galeno placuit: Dolor est res, quæ fit, & confertim. Sed si læsionem esse affirmabimus, (vt suprà diximus) erit dubio procul morbus: cum hæc inuicem reciprocentur, morbus, & læsio. Desiderantur ad hæc multa alia, nempe an sit aliquis dolor naturalis. Deinde, an species, quam sensus recipit, sit doloris causa; an res ipsa percepta. Post hæc, quod maximè, cùm de dolore tractemus, videtur esse explicandum, prætermissum est: nempe, an eadem corporis parte, simul dolere, & voluptate affici posśimus. Præterea quomodo anima in dolore, & voluptate cum corpore afficiatur. Vlterius, vtrū dolor rectius dicatur Actio corrupta; an Paśsio corrupta, & an ex speciebus doloris, maior vel minor soluta continuitas percipiatur. Postremò, quomodo ob vehementem imaginationem, in nobis commiseratio oriatur, ex alterius miseria, vel dolore; si forte huius aut illius aliquod membrum lacerari, vel vri intuemur

Dubitationum solutio. *Cap. XIII.*

ETsi diu latuerit medicos,ac philosophos,& ratio & causa doloris: tamen, quoniam aperta est huius dubitationis ratio, & causa, nodos explicare non erit difficile. Et ad primam quęstionem dicendum est, assumptum esse verum, quòd vnio diuisarum partiũ est motus, & constitutio secundum naturam; quoniã scopum habet sanitatem, quæ est corporis perfectio; quemadmodum diuisio continui est læsio, & motus præter naturam. Verùm cùm vnio non subito fit, nõ generatur inde passio, quæ voluptas dicatur: sed si affatim fit, in ipsa percipitur delectatio. Ex diuisione verò percipitur sæuum symptoma, quod est dolor, cum confertim fiat. Ad alteram verò dicemus, Quòd diuisio est læsio: quę cum primùm à sensu percipitur, inducit passionem in appetitu, idque confertim. Modus igitur,& qualitas lædẽs, sunt summæ causæ: proxima autem est perceptio læsionis, quæ fit confertim. Et quod perbelle Aristoteles libro octauo Physic. docuit, agens de caprifico diuidente parietem,& de guttis cauantibus lapidẽ,& de generatione glaciei, quòd fiunt confertim,& tota simul, quamuis motus antecedat; idem nunc de dolore, & voluptate sentiendũ puto, cùm sint affectiones, quæ sensum sequantur, & perceptio læsionis subito fiat, affectioque tota simul excitetur. nam idem verbum ἀθρόως, quo vsus est Philosophus octauo Phys. in generatione quoq. doloris vsurpatur. An verò significet fieri in instãti, vel simul, dissentiunt Porphirius,& Simpl. primo Phys. at ego Simplicii sententiæ accedo, quòd confertim, & tota simul, & concauatio lapidis, & diuisio à caprifico,& glacies generantur. Iustis nanque de causis, semper

ex

ex Arist. sententia tenẽdum censeo, nullam natuралẽ mutationem in instanti fieri; bene ἀθρόως id est confertim, & totam simul, quod in decimo Ethicorum nobis aperte significauit Philosophus. Sed nunc non est his locus; ad alia igitur, quæ de genere doloris ambiguntur respondeamus. Est enim genus doloris passio, vt docuit Philosophus; sed dicendum Aristotelem non accipere passionem pro passibili qualitate: Sed intelligere passionẽ, vt cum actione cõparatur, vt veluti iam ante explicauimus; & hac rationẽ alterum genus constituit. At ii, qui probare nituntur, dolorem esse sensum, hoc medio, quoniam, & dolor, & sensus passiones dicũtur; similiter decipiuntur, ac si quis probare velit hominẽ esse asinum per hoc quod ambo sunt animalia. vt si ratiocinarentur, homo est animal, leo est animal, igitur leo est homo. Sed & id quod pro confesso acceperunt, falsum est, nempe hæc inuicẽ reciprocari. nam nec omnis passio est sensus, nec omnis passio est dolor, sed differentibus rationibus sensus, & dolor dicuntur passiones: sensus quidem, cum sentiat, eo quod organũ recipit, ac patitur, dicitur esse passio, & est facultas quæ mouetur à sensibili, vt superius explicatum est. dolor autem est affectus in appetitu, ex sensu ortus. nam cum sentimus, continuò sequitur in appetitu affectus. quod Philosophus septimo Ethicorũ perbelle significauit, cùm inquit, animal in sentiendo laborare, tum quòd spiritus in functione laboret, tum quòd sequatur affectus in appetitu. Ad aliam porrò dubitationem dicamus; quòd diuisio, quam illi in medium adduxerunt, manca est. ea enim quæ in nobis sunt, sunt facultas sentiendi, actus, & passio, quę sequitur actũ, quęque à Medicis symptoma dicitur, sensibile autem

eſt extra animam, & ob id libro ſecúdo de anima ſ cum volumus non ſemper ſentimus inquit Philoſophus. Itaque cenſendum eſt, cauſas primas ſentiendi, duas eſſe, vnam in nobis, quæ eſt facultas ſentiendi; alteram verò eſſe ſenſibile ipſum. at dolor inter cauſas non numeratur, nõ valet igitur, non eſt actus ſentiendi, igitur eſt ſenſibile. nam eſt paſsio, quæ ſentiendi actum ſequitur. In hac autem differẽtia, inter actũ ſentiẽdi, & affectum, quàm plures non vulgares Philoſophi aperte decepti ſunt. Ariſt. decimo Ethicorũ inquit, quod etſi actio ſenſus, & voluptas ſimul fiãt, non tamen ſunt idem. vbi illos damnare videtur, qui affectum, & actum ſentiendi, vt vnum accipiebant. Sed iam ſatisfaciendum eſt iis, qui multa in noſtra tractatione de dolore deſiderabant: & primum ſciſcitantibus quænam partes continui, cùm primum diuiditur, dolorem ſentiant? dicendum eſt, partes, quæ diuidens tangunt, percipere ſenſum rei lædentis, cùm illę aut alteratæ aut diuiſæ tãtum ſint, aut diuiſę ſimul & alteratæ. Diuiſio autem vnitatem corrumpit, & dualitatem generat, vt iam diximus. Et quamuis, facta iã diuiſione, partes à diuidente diſtent, tamen dum diuidit, partes hæ diuidens tangunt, & tanguntur ab illo. ſed alteri iam dubitationi ſatisfaciendum. ſi quæuis lęſio, ſiue paſsio præter naturam, occurrens corpori, morbus dicetur; Iurè ſub morbo dolor comprehendi poterit. At ſi, vt Medici volũt, morbus eſt affectus factus, & dolor ſymptoma eſt, & paſsio, vt loquitur Ariſtoteles, (nam paſsionẽ vocat, quod Medici ſymptoma dicunt.) ſuumque eſſe dum fit habet; nõ vtiq. dicetur morbus. Quòd ſi vlterius inſtabitur, dolor aliquando multo tempore durat, igitur inter morbos numerandus videtur, vt Conciliator cenſuit. Ad hęc

dolor actiones sæpenumero lædit; est autem morbi proprium lędere primò & immediate operationes. Iis est respondendum, quod duratio non impedit, nec remouet rationem, ac naturã rei, vt Arist. primo Ethic. adnotauit. nanque albedo quæ diem vnum durat est eiusdem rationis, cum albedine, quæ mille annos durauit. Cum igitur dolor sua natura, & per se sit passio, profecta ab actione, & illam sequens: propter hoc, quòd multo aut pauco tempore durauerit, suam naturam nulla ratione mutabit. Deinde si morbus dicetur, erit dispositio, vel habitus antecedens ipsas actiones illasque lædens, vt causa, & si aliquando lædit actiones, id facit, non vt res quædam facta sed dum fit, & vt effectus non vt causa. Est enim aliquando tanta læsio in instrumento sensus, vt turbet sensum, & mouendi principium, quod afficitur dolore. est enim motus principium, appetitus: cuius dolor est affectus. Percontantur quidam vlterius, An ex Aristotelis sententia, dolor aliquis sit naturalis. id enim persuadere videtur dolor mulierum parturientium, & dolor puerorum qui dentire incipiunt. nã si coniungitur rei naturali, videtur naturalis, dolor igitur cum coniungatur rebus, quæ à natura proueniũt naturalis videtur esse. Sed iis satisfaciẽdum est, quòd omnis dolor sit præter naturam; quoniam aduersatur naturæ, id est formæ, & conditionibus, quibus forma in materia permanet. quare si alicui rei à natura profectæ, iungitur; illud à natura, non per se intenditur, sed ex accidenti. Proponit enim sibi natura animal in lucem edere. in quo tantã cernit perfectionem vt modò completum edatur, quamuis cum aliquo vitæ discrimine compleatur opus, dolorem paruifaciat. simili ratione, & de aliis dicere expedit. Verùm

ſi omnia,quæ materiæ neceſsitate proueniunt,naturalia nuncupemus:læſiones omnes, corruptiones, ac mortes, naturalia dicemus, cum materiã ſequantur, quæ natura quoque dicitur, vt patuit libro ſecundo. Phyſ.dicuntur tamen eſſe præter naturam,quod naturam,hoc eſt formam,labefactent. & ob id philoſophi intra nos corruptionem eſſe affirmarunt: quoniam in nobis eſt materia, quæ horum omnium ſuſceptrix eſt. Sunt qui his dictis quæſtionem inſerant, quòd omnis ſenſus recipit ſpeciem ſine materia; tactus itaque ſpetiem comprehendet, & nõ calidum, frigidum, ſiccum, aut humidum, minimeq́ue læſionem ipſam. igitur ſpecies erit cauſa doloris, & qualitas ipſa extrinſecus lædens: aut neceſſarium erit ponere in ipſis ſenſibus,idq́ue maximè in tactu,duas receptiones, duoſq́ue tactus; vnum, vt rem lædentem ſentit: alterum, vt ſpeciem recipit. Quibus ſic reſpondeas ex his, quæ ſuperius enarrauimus,quòd in ipſis ſenſibus,duo animaduertenda ſunt. Primum quod facultas eſt cognoſcens. verùm, vt ab ipſa materia ortum ducit, corporis naturam nanciſcitur: vt autem eſt potentia cognoſcens, recipit ſpeciem,& non rem ipſam. Sed cùm hæc ſpecies ſit rei præſentis imago: conditiones, & proprietates ſimiles habet ipſius rei, quæ ſenſui obiicitur. Si enim res illa eſt qualitas, non excedens naturam facultatis, & inſtrumenti: recipiet ſenſus ſpeciem, & inſtrumentum ipſum non alterabitur. Sin autem res longè excedit, & ſuperat naturam inſtrumenti: ſenſus non modò ſpecies ipſas rei recipiet, vt facultas cognoſcens: ſed conditiones ſimiles rei ducit in organum, quibus à ſuo temperamento, ac commenſuratione mutabitur.& quoniam tactus magis terreum organũ

habet, læſio magis ſentitur,& res ipſa (vt Latini dicunt) recipitur, & non ſolùm ſpecies. Erunt igitur duo, vnum dicetur iudicium,quod in ſenſu communi,qui in corde reſidet,nouiſsimè fit:alterum verò eſt paſsio in inſtrumento,vt corpus eſt.Quare qui dixerūt vnam eſſe actionem ſenſus cum materia, de cognitione intellexerunt. verùm alia eſt non ſenſui;ſed naturalis ipſi inſtrumento quod corporeū eſt.at nullum corpus ab alio corpore tangitur, quin alteretur ac mutetur. His ſic conſtitutis, dicamus dolorem excitari à primis cauſis, nempe à ſpecie rei, atque hæc ſanè receptio ſpeciei dolorem animi, ac triſtitiā præbet.cui receptioni ſpeciei,niſi alia coniungeretur non faceret dolorem, de quo dicere propoſuimus, qui læſionem membri ſequitur. Requiritur itaque ad dolorem, qui læſionem corporis ſequitur, & receptio ſpeciei, vt proxima cauſa;& læſio membri,quæ à qualitate, vel corpore lædente proficiſcitur.Quod ſi rurſus in quæſtionem vertes,vtrum horū duorum, primo in ſenſu recipiatur? Dicamus interdum ſimul vtrunque recipi, cùm res confertim tangendo lædit: aliquando verò ſpecies, veluti vmbra rei, & imago ſenſum afficit; & poſtea res ipſa organum lædit. hac ergo ratione nodus iſte explicetur. Sed alia quæſtio, huic ſuccedit, quæ obſcura ſanè, & difficilis videtur: nempe, An eadem parte, eodemque motu dolere, atque voluptate aliqua affici ſimul poſsimus. pro ſectò ſi quis dolores, atque voluptates, quæ ſenſui accidunt, recta ratione penſabit, & dolorem voluptati, & voluptatem dolori neceſſariò nectı intelliget,ita vt ſimul à cōtrariis afficiamur. quod Socrates docuit in Phæd. cùm dicit miram quandam eſſe rem, quam homines voluptatem vocant: miroque modo

se habere ad dolorem, qui eius contrarius videtur, qui simul homini adesse nolit. addit, si quis tamen sequitur, capitque alterum, alterum quoque capere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Vbi videtur Socrates persuadere velle, voluptatibus dolores esse annexos. nã cum ob vincula dolore afficeretur, & crus perfricaret, statim sentiebat succedentem voluptatem. eo exemplo, quasi nobis significare volens, voluptatem cum dolore semper esse coniunctam. At nos hoc non agimus, sed quærimus an eodem tempore quo dolemus, voluptate quoque afficiamur? Quam controuersiam diluit Alexander primo. Naturaliũ quæstionũ cum docet, nos sensu percipere hæc simul adesse. patet enim id in scabiæ laborantibus, qui dolent, quòd acris humor cutem exulceret: sed delectantur, quod cutis perfricata, ac vellicata aperiatur, & humori exitum præbeat, quamuis eo tempore similiter doleat, quòd intus adsit alius humor, qui frictionem requirat. Proinde dolor & voluptas simul sentitur, licet à diuersis causis oriantur: quemadmodum Socrati euenit, qui in crure ob uincula, dolorem; ob frictionem, voluptatem percipiebat. Idem quoque accidit his, qui valde sitiunt, eos enim delectat potio, frigoris, atque humiditatis inopiam restituens: sed interim etiam dolent dum bibunt, quod sitis nondum cesset. Quin etiam hoc vsu venit in fame, delectantur enim qui esuriunt, dum cibum capiunt: & dolent, quod nondum satietas aduenerit, atque hunc affectum per dolorem dulcem fortasse intellexit Archigenes. Sed longè melius hunc affectum voluptatis, atque doloris simul experiuntur, qui amant. ex labore enim delectantur simul, ac dolent. de eo nihilominus conque-

runtur; etsi volentes illum subeant. propterea recte Catullus.
Odi, & amo: quare id faciam fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio. & excrucior.
Huiusmodi auté coniūctus affectus ex voluptate, & dolore; in gustu quoque percipitur, ex vino quod raspatum vulgo, & nonnulli austerum vocant. simul enim & delectat, & linguam vellicando dolorem affert. Quod in coitu etiam ob seminis excretioné acci dit. Verùm hic non est verus dolor, quem in nostra disputatione proposuimus: sed magis, quædam molestia, ac tristitia. hæc tristitia, & voluptas simul in motu sentiuntur; & à Galeno aliquando secundo de Locis affect. dolor pruriens dictus est. Eadem itaque parte, dum motus fit, voluptáte ac dolore capimur: sed cum res iam facta est, aut vno, aut altero afficimur. In morbo enim aut excitatur dolor, aut voluptas. Ad aliam verò dubitationem dicendum est, quòd Animus in dolore contrahitur, & in voluptate diffunditur, vt Alexāder docuit quarto Quæstionū naturalium. Manifestè autem illud apparet in his, qui subito dolore corripiuntur: quoniam contrahunt articulos, & spiritus: at hi in voluptate diffunduntur, & distenduntur articuli. Nec Ciceronis hæresin modò probamus, qui cum corpore, aut eius particula dolemus; nullum motum pati animum persuadere conatur, exemplo illius, qui morbo articulari laborabat Arist. enim & Hippocr. censent, quòd qui particula aliqua corporis dolent, & dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Quòd si quis ani mo dolorem percipit, ac minus torquetur; haud affirmabimus animum non dolere quòd non adeò affi ciatur, sed minus angi. Ad illud præterea quod quæ-

rebant, an dolor iuxta Philosophi sententiam acti o corrupta, vel passio magis dici deberet: responde ndum est, quòd nullo pacto dicere debemus eum e sse actionem, neque corruptam, neque vitiatam. Sed dolor passio, vel affectus malus, & prauus, vel constitutio mala contra naturam & violenta est: voluptas verò, est bona constitutio, ac naturalis. Alia insuper quæstio est, An differentia dolorum maiorem, vel minorem solutam continuitatem indicet? Dicas quod cùm dolor sit affectus profectus à læsione, necessariò læsionem indicabit. læsio autem, est intemperies, aut solutio continui. Ob id Galenus in Arte Medic. qua de signis, dolorem indicium esse, aut solutæ continuitatis, aut intemperiei docuit: & secundo libro de Locis affect. ex modis doloris partes affectas cognoscere tentauit: quoniam sunt dolores, familiares magis vni parti, quàm alteri: quemadmodum Hyppocrates docuit, qui renum dolorem grauem esse dixit. Sunt enim modi dolorum, & differentiæ plures, quas ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere aiunt, quasi acu pungantur. hinc dictus est pungens dolor. Rursus perinde ac si terebra perforentur; hinc dolor perforans vocatur. Aliquando grauitatis cuiusdam sensus percipitur, qua interdum aliqua subiectarum partium suspendi videtur. Aliquando videtur contundi partes, aliquando, extendi. quorum numerum à Galeno habes secundo de Locis affect. Dicimus itaque ad dubitationem propositam, quod ex differentiis dolo ribus, maiorem, vel minorem continui solutionem deprehendimus. vt dolor lacerans, & pungens, maiorem solutionem indicat, quàm grauans aut alius eius generis. Postremò in dubium reuocatur, An

ex

ex commiſeratione, quæ alterius dolore habetur, non modò in animo, ſed etiam in corpore aliquis excitetur dolor. nám in animo ex commiſeratione dolorē fieri, ex Philoſopho decima particula Problem. habemus. & vt ſuperius diximus, mente dolemus, cum videmus aliquem, vel vri, vel ſcindi. In dubium ergo vocarunt, an ex mentis dolore in noſtro corpore excitetur aliquis dolor. Quibus ſatisfaciendum eſt, quod & à philoſophis, & à medicis concedendum id eſſe cenſemus. à medicis quidem quoniam accidentia animi non ob aliud animaduertenda eſſe perhibent, niſi quod corpus noſtrum agitent. Excitatur enim aliquando atra bilis; aliquando flaua, vt de Antiocho amore nouercæ capto, monumentis mandatum accepimus. id quoque (vt libro de Amoris affectibus diximus) non minus philoſophis fatendum eſt, vt ex verbis Ariſtotelis libro de motu animalium aperte docetur. Aſſerit nanque planè Philoſophus, ex cogitatione, atque alteratione, alterari cor, cumq́ue alteratio fiat in principe parte, nil mirũ, ſi in extremis quoque magnæ ſentiantur differentiæ. idq́ue exemplo gubernaculi probat, in quo ſi parua fiat mutatio; plurimum nauis tota mutatur loco. Nihil igitur mirum ſi mutato noſtro principio, rubor, pallor, horror, tremor, & iis contraria, nobis accidunt. Excitatur enim calor frigusq́ue: quæ cum affectiones generent, interdum dolor, interdum animi defectio ſequitur, ob primas ſcilicet qualitates. ſed non modo in nobis ex ipſa forti imaginatione ſequitur aliquis affectus: ſed in ipſis etiam fœtibus male afficiuntur particulæ; cum mulier vtero gerens attentiſsimè cum deſiderio aliquid imagina-

tur. Diximus tamen aliàs quòd ex profunda, & diuturna imaginatione, multa & in nobis accidere credimus, multa & in aliis; sed iis modo non est locus. Hæc sunt, quæ de dolore à nobis elaborata fuerunt, in eorum gratiam, qui medicinam à naturali Philosophia ductam affectant: tibi verò mi Vidi dicata, quòd eiusmodi professionis vindex es, quàm acerrimus.